

SCIENTOLOGY:
EN ANALYSE OG
SAMMENLIGNING
av dens
RELIGIØSE SYSTEMER
OG DOGMER

BRYAN R. WILSON, PH.D.
EMERITUS MEDLEM

UNIVERSITETET I OXFORD
ENGLAND

FEBRUAR 1995

SCIENTOLOGY:
EN ANALYSE OG
SAMMENLIGNING
av dens
RELIGIØSE SYSTEMER
OG DOGMER

SCIENTOLOGY: EN ANALYSE OG SAMMENLIGNING AV DENS
RELIGIØSE SYSTEMER OG DOGMER

INNHold

I.	Religionenes mangfold og problemene med definisjon	1
II.	Tegnene på religion	6
III.	Ikke-teistiske trossystemer	9
IV.	Religiøst språk og utviklingen av kristen teologi	12
V.	De sosiale og moralske funksjonene i religion	16
VI.	Scientology kort beskrevet	21
VII.	En sosiologisk analyse av Scientologykirkens utvikling	31
VIII.	Forestillinger om tilbedelse og frelse	38
IX.	Akademikeres vurdering av Scientology	46
X.	Scientology og andre trosretninger	50
XI.	Tegn på religion anvendt på Scientology	52

SCIENTOLOGY: EN ANALYSE OG SAMMENLIGNING *av dens* RELIGIØSE SYSTEMER OG DOGMER

BRYAN R. WILSON, PH.D.
EMERITUS MEDLEM
UNIVERSITETET I OXFORD
ENGLAND

FEBRUAR 1995

I. RELIGIONENES MANGFOLD OG PROBLEMENE MED DEFINISJON

I.I. ELEMENTER I DEFINISJONEN AV RELIGION

Det finnes ingen enkeltstående, endelig definisjon av religion som er generelt akseptert blant akademikere. Blant de mange definisjonene som har blitt fremsatt, er det dog ganske mange elementer som går igjen. Disse elementene opptrer i ulike kombinasjoner. De innbefatter:

(a) tro, praksiser, forbindelser og institusjoner angående:

- 1) overnaturlige krefter, vesener eller mål
- 2) usynlig høyere makt eller makter
- 3) menneskets grunnleggende anliggende
- 4) hellige ting (tilsidesatte og forbudte ting)
- 5) en gjenstand for åndelig hengivenhet
- 6) en makt som kontrollerer menneskets skjebne
- 7) årsaken til væren
- 8) en kilde til transcendent kunnskap eller visdom

(b) praksiser som utgjør lydighet, ærefrykt eller tilbedelse

(c) det religiøse livets kollektive eller gruppe-karakter

Selv om det sjelden inkluderes årsaker i definisjonene av religion, nevnes noen ganger «et opplevd møte med det åndelige». Religionens konsekvenser og funksjoner tilkjennegis som:

(a) opprettholdelsen av et moralsk samfunn

(b) tildelingen av identitet som gruppe og/eller individ

(c) et orienteringsrammeverk

(d) et av mennesker skapt betydningsunivers

(e) beroligelse og trøst med hensyn til hjelp og frelse

Religioner er alltid normative, men siden hver religion er forskjellig fra andre, søker moderne spesialister innen religionssosiologi og komparativ religion å drøfte det normative uten selv å bli forpliktet til det. Så stort er mangfoldet av mønstre for tro, ritual og organisasjon, at enhver definisjon av religion sliter i forsøket på å omfatte alle kjente manifestasjoner av religion.

I.II. BEGREPETS OPPRINNELIGE BRUK

I den vestlige verden ble begrepet «religion» tidligere ofte identifisert med faktiske, konkrete manifestasjoner av tro og praksis. Den generelle meningen var at bortsett fra kristne, jøder og muslimer, hadde ikke andre folk noen religion i egentlig forstand. De var «hedninger». Teologer som brukte termen «religion», hadde tendens til å mene kristendom, og i England ble henvisning til «kristendom» ofte tolket til å bety den troen som spesifikt ble formidlet av Den anglikanske kirke. Den begrensede bruken har jevnt avtatt etter som mer har blitt kjent om orientalske trossystemer, og etter som studiet av religion har hevet seg over de snevre, normative, pålagte begrensningene i tradisjonell kristen teologi. Religion har blitt et studieobjekt i akademiske disipliner – spesielt i samfunnsvitenskapene – som tar opp temaet objektivt og nøytralt og uten noen antydning om tilhørighet til noen bestemt religion eller en preferanse for den ene over den andre.

I.III. KULTURELL FORUTINNTATTHET OG DEFINISJONEN AV RELIGION

Utviklingen av en gjennomgripende nøytralitet i studiet av religion ble imidlertid bare langsomt oppnådd. Noen samtidige studier i komparativ religion manifesterer fremdeles klar forutinntatthet. Selv innen samfunnsvitenskapene, som uttrykkelig er forpliktet til verdinøytral forskning, ser man visse fordommer i arbeid som er gjort i mellomkrigsårene. Spesielt ble det ofte helt ubegrunnet antatt at den religiøse utviklingen hadde skjedd analogt med den biologiske utviklingen, og at religionen i de mest utviklede landene nødvendigvis var «mer høytstående» enn hos andre folkeslag. Enkelte (og i påfallende grad Sir James Frazer) mente at religion var et evolusjonsmessig skritt på veien fra magi til vitenskap.

I.IV. NÅTIDIG BRUK

I dag bruker samfunnsvitere, og også i økende grad teologer, begrepet som et nøytralt uttrykk, uten å antyde noen som helst *a priori* antakelser om den større sannheten i én religion fremfor en annen. Det antas ikke lenger at en tro på én guddom nødvendigvis er en høyere form for religion enn en tro på flere guddommer eller ingen i det hele tatt. Det aksepteres at en religion kan postulere en antropomorf gud, andre guddomsformer, et høyeste vesen, et mangfold av ånder eller forfedre, et universelt prinsipp eller lov, eller et hvilket som helst annet uttrykk for en definitiv tro. Noen kristne teologer, slike som Bultmann, Tillich, van Buren og Robinson har forlatt tradisjonelle skildringer av guddom og foretrekker å referere til «årsaken til væren» eller «grunnleggende anliggende».

I.V. UTVIDELSE AV BEGREPET

Ettersom antropologer kom til å hevde at det ikke fantes noe klart tilfelle av et samfunn som manglet alle former for tro på det overnaturlige og institusjoner som støttet slike overbevisninger, konkluderte de også med at det, i termens videre forstand, ikke fantes noe samfunn uten religion. Begrepet «religion» kom til å innebære fenomener som hadde familielikheter heller enn delt identitet, og religion sluttet å bli definert i termer som var spesifikke for en bestemt tradisjon. De konkrete punktene som gjaldt for kristendom, og som hadde blitt ansett som avgjørende for definisjonen av religion, ble nå sett for å være kun eksempler på hva en definisjon kunne inneholde. Spesifiseringen av slike konkrete elementer ble avløst av mer abstrakte formuleringer som favnet et mangfold av typer av overbevisninger, praksiser og institusjoner som, skjønt langt fra egentlig identiske, kunne anses som like gyldige hva bruk angår. Alle samfunn ble oppfattet å ha overbevisninger som, skjønt ulike, overgikk kjent empirisk realitet og hadde praksiser lagd for å bringe mennesket i kontakt eller nær forbindelse med det overnaturlige.

I de fleste samfunn var det folk som tok på seg de spesielle funksjonene forbundet med dette målet. Sammen kom disse elementene til å bli anerkjent som å være religion.

I.VI. RELIGIØS ULIKHET I ENKLE SAMFUNN

I relativt små stammesamfunn finnes det ofte riter og myter av betraktelig kompleksitet som normalt ikke utgjør ett ensartet, internt integrert og sammenhengende system. Religion gjennomgår forandring, og etter som et samfunn opplever kontakt med grannefolk eller invaderende folkeslag, skjer det tilvekst i både myte og ritual. Ulike riter og overbevisninger kan være knyttet til forskjellige situasjoner (f.eks. til å fremkalle regn, å sikre fruktbare avlinger, dyr eller kvinner; å gi beskyttelse; å forsterke allianser; å innvie aldersgrupper eller enkeltpersoner, osv.). Alle slike aktiviteter er rettet mot overnaturlige makter (hvordan de enn er definert), og av akademikere anerkjennes de som religiøse.

I.VII. RELIGIØST MANGFOLD I AVANSERTE SAMFUNN

Kodeksene for religiøs tro og praksis i mer teknisk avanserte samfunn er generelt mer omstendelig uttrykt og utviser større intern samstemthet og stabilitet, men selv i avanserte systemer finnes det fortsatt elementer av ulikhet. Intet teologisk system eller ingen skjematisk av overbevisninger angående det overnaturlige er i noen av verdens store religioner fullt ut samstemte. Det finnes alltid uforklarte levninger. Det finnes også rester av tidligere religiøse orienteringer, slik som elementer av folketro, som det holdes på blant befolkningen. De hellige skriftene i alle større religioner manifesterer indre uoverensstemmelser og uforenligheter. Disse og andre kilder er årsak til meningsforskjeller blant religiøse spesialister, som velger ulike og til tider uforenlige fortolkningssystemer og eksegetiske prinsipper som selv innenfor det som generelt er anerkjent for å være ortodoksi, gir næring til ulike tradisjoner.

I.VIII. UTVIKLING AV RELIGIØS PLURALISME

I utviklede samfunn må forsettlig og bevisst dissens fra ortodoksi anses som et normalt fenomen. Kristne, jøder og muslimer splittes, ikke bare innenfor ortodoksi, men av annerledestenkende grupper som avviser alle former for ortodoksi og følger et avvikende mønster av religiøse praksiser (eller som helt og holdent forkaster religion). Dissens er mest iøynefallende i sammenhenger der religiøs enerett råder: Det vil si hvor den enkelte, hvis han slutter seg til en religion, forlanges å gi avkall på troskap til alle andre – et forpliktelsesmønster som rigorøst kreves i de jødisk-kristne-islamske tradisjonene. Etter som staters regjeringer har sluttet å foreskrive bestemte former for religion, har dissenterende religiøse grupper i europeiske land

blitt både tolerert og gitt visse religiøse privilegier, og nyter nå i mange tilfeller godt av den generelle religionsfriheten som De forente staters konstitusjon inneholder. Situasjonen som råder i dag, med et stort antall ulike trosretninger som opererer side ved side, er kjent som «religiøs pluralisme».

I.IX. NORMATIVE OG NØYTRALE TILNÆRMINGER TIL RELIGION

En religion legger karakteristisk frem visse historier (myter) og påstander angående det overnaturlige, som forventes å fortjene tro. Den foreskriver rituelle utførelser. Den opprettholder institusjoner (i regulerte forholds brede betydning, enten på et rudimentært personlig nivå eller som et komplisert system av oppførsel, prosedyrer og opprettholdelse av eierskap). Den legger noen ganger også frem regler for moralsk oppførsel, selv om strengheten i slike bestemmelser og forordningene knyttet til moral, varierer betraktelig. Men religion definerer i det minste forpliktelser og gir løfte om belønninger for tilknytning i form av overnaturlig gitte goder. Religion utgjør et normativt system. Religiøse lærere («teologer» i kristendommen – men termen er ikke formålstjenlig for visse andre religioner) støtter og anbefaler nødvendigvis disse normene. På den annen side ser samfunnsvitere på verdiene som en religion utbrer, som kun fakta, og hverken gir sin tilslutning til eller nekter for deres gyldighet eller verdi. Denne tilnærmingsmåten ligner den hos de lovformuleringene som stadfester at loven ikke diskriminerer mellom religioner. Fordi religion er normativ og intellektuelt hovedsaklig har vært teologers område, finnes det i alle utviklede samfunn en arv av lærd språkdrakt om religion, som bærer det religiøse engasjementets normative stempel. Det anses her nødvendig å unngå å bruke den verdi-preferansen en slik språkdrakt innbefatter, og å anvende samfunnsvitenskapenes nøytrale terminologi, samtidig som man søker å opprettholde en passende følsomhet for de som er engasjert i religiøs aktivitet.

I.X. 'LÅNT' NOMENKLATUR

Tidlige definisjoner og beskrivelser av det grunnleggende i religion brukte ofte termer lånt fra de religiøse tradisjonene til de som formulerte dem. Det erkjennes nå at bruken av termer som er karakteristiske for én religion, må forvrengte fremstillingen av andre religioner, og kan ofte medføre falske antakelser. Forestillinger utviklet i én kulturell og religiøs tradisjon, vil gi et misvisende bilde av de funksjonelt tilsvarende, men formelt sett særegne elementene av religion i en annen. Eksempler på slik upassende bruk inkluderer henvisning til «buddhistkirken», «det muslimske presteskapet» eller i henvisning til Treenigheten: «kristne guder». Likeledes, selv om handlinger av aktelse, hyllest, kontemplasjon eller hengivenhet forekommer i alle avanserte religioner, har kommentatorer ikke alltid anerkjent dem som tilbedelse, fordi termen

i vestlig bruk har vært sterkt ladet med kristne fordommer og forskrifter med hensyn til passende holdninger og handlinger. For eksempel forekommer det praktiske motstykket til kristen tilbedelse, med hensyn til bearbeiding av lynnet hos deltagerne i gudstjenesten, i buddhismen, men formen dens er annerledes og den beskrives normalt med andre termer. Følgelig blir det, hvis religioner skal innrømmes likeverd, nødvendig å ta i bruk abstrakte definerende termer for å inkludere mangfoldet av religiøse fenomener.

I.XI. DEN IBOENDE UTILSTREKKELEIGHETEN I ABSTRAKT ELLER OBJEKTIV ANALYSE

Denne bruken av abstrakt språk, som kan anses å være «klinisk» i den forstand at det ikke har blitt farget av én enkelt religions tradisjoner, vil nødvendigvis komme til kort med å gi et bilde av alle de iboende kvalitetene i enhver spesifikk religion, men er nødvendig hvis en vurdering skal oppnås. Den vil ikke uttømme hverken de kognitive eller emosjonelle sidene av tro, ritual, symbolisme og institusjoner. Denne samfunnsvitenskapelige tilnærmingsmåten gjør en objektiv sammenligning og forklaring mulig, men den er ikke i stand til, og foregir ikke å være i stand til, å formidle hele innholdet av indre betydning eller emosjonell draging en religion har for sine tilhengere.

II. TEGNENE PÅ RELIGION

II.1. DE VESENTLIGSTE KJENNETEGNENE FOR RELIGION

I samsvar med de foregående betraktningene kan vi nå, i abstrakte og generelle termer, tilkjenne de vesentligste kjennetegnene for religion. Det som følger, påstås ikke å være en universelt anvendelig definisjon så mye som det er en oppregning av særpregene og funksjonene som ofte er å finne i religion, og som blir identifisert som sådan. Disse er:

- (a) troen på en makt (eller makter) som overskrider normal sansepersepsjon, og som til og med kan omfatte en hel postulert orden av væren;
- (b) troen på at en slik makt ikke bare påvirker den naturlige verden og den sosiale orden, men har direkte virkning på den og til og med kan ha skapt den;
- (c) troen på at det noen ganger i fortiden har forekommet klar overnaturlig inngripen i menneskelige anliggender;

- (d) overnaturlige makter holdes for å ha kontrollert menneskets historie og skjebne: Når disse maktene blir antropomorft avbildet, gis de vanligvis utvetydige oppgaver;
- (e) troen opprettholdes at menneskets livsvilkår i dette livet og i livet (eller livene) etter døden, avhenger av forhold etablert med, eller i samsvar med, disse oversanselige maktene;
- (f) det blir ofte (men ikke uten unntak) trodd at selv om overnaturlige makter vilkårlig kan diktere et individs skjebne, kan individet, ved å oppføre seg på foreskrevne måter, ha innflytelse på sin opplevelse i enten dette livet eller i fremtidige liv eller begge;
- (g) det er fastsatt handlemåter for personlige, kollektive eller representative opptredener – nemlig ritualer;
- (h) elementer av formildende handlinger vedvarer (selv i utviklede religioner) som enkeltpersoner eller grupper kan bønnfalle overnaturlige kilder om spesiell bistand med;
- (i) uttrykk for hengivenhet, takknemlighet, ærbødighet eller lydighet blir tilbydd, eller i noen tilfeller krevd, av troende, vanligvis i nærvær av symbolske fremstillinger av troens overnaturlig(e) makt(er);
- (j) språk, gjenstander, steder, byggverk eller årstider, som spesielt identifiseres med det overnaturlige, blir gjort hellige og kan selv bli gjenstander som vises ærefrykt;
- (k) ritualer eller utlegninger, uttrykk for hengivenhet, feiringer, faste, kollektive botsøvelser, pilegrimsreiser og gjenoppføringer eller minnemarkeringer om episoder fra guddommers, profeters eller store læreres jordiske liv finner regelmessig sted;
- (l) anledninger med tilbedelse og utlegning av lære frembringer opplevelsen av fellesskap og forbindelser av godvilje, kameratskap og felles identitet;
- (m) troende kan ofte bli pålagt moralregler, skjønt området disse beskjeftiger seg med varierer: De kan være kledd i formalistiske og ritualistiske termer, eller de kan være grundig omtalt mer som samsvar med en mindre spesifikk, høyere etikks ånd;

- (n) alvor i formål, fortsettende engasjement og livslang hengivenhet er normgivende krav;
- (o) i overensstemmelse med sine ytelser samler troende opp fortrinn eller mangler som et moralsystem med belønning og straff er knyttet til. Den nøyaktige sammenhengen mellom handling og konsekvens varierer fra automatiske følger av gitte foranledninger, til troen på at personlig mangel kan kanselleres av fromme og rituelle handlinger, av syndsbejelse og anger, eller gjennom spesiell forbønn fra overnaturlige makter;
- (p) det er vanligvis en spesiell klasse religiøse funksjonærer som virker som voktere av hellige gjenstander, skrifter og steder; spesialister i dogme, ritual og pastoral rådgivning;
- (q) slike spesialister får vanligvis betalt for sine tjenester, enten med tributt, lønn for særlige plikter eller ved hjelp av opprettet vederlag;
- (r) når spesialister vier seg til systematiseringen av dogme, fremsettes jevnt den påstand at religiøs viten gir løsninger på alle problemer og forklarer meningen og formålet med livet, ofte inkludert påståtte forklaringer på det fysiske universets opprinnelse og virkemåte og på menneskelig psykologi;
- (s) legitimitet hevdes for religiøs viten og institusjoner med henvisning til åpenbaring og tradisjon: Fornyelse rettferdiggjøres med jevne mellomrom som gjenopprettelse; og
- (t) påstander om lærens sannhet og ritualers virkning er ikke gjenstand for empirisk prøve, siden mål i siste instans er transcendent og tro forlanges både for mål og de vilkårlige midlene som anbefales for deres oppnåelse.

De foregående punktene skal ikke anses som *sine qua non*, men som sannsynligheter: De utgjør fenomenene som ofte blir funnet empirisk. De kan betraktes som en sannsynlighetsliste.

II.II. IKKE-ESSENSIELLE KARAKTERTREKK I RELIGION

Den foregående listen er fremlagt uttrykt i betraktelig abstrakt generalisering, men faktiske religioner er historiske entiteter, ikke logiske forestillinger. De omfatter vidt forskjellige

organiseringsprinsipper, atferdskodekser og trosmønstre. På mange punkter er generalisering ikke lett, og så snart (ofte ubevisst) fordommene fra kristen tradisjon legges til side, blir det tydelig at mange av de konkrete punktene, som basert på den kristne modellen kunne antas å være *sine qua non* for religion, faktisk ikke er å finne i noen andre systemer. I den foregående listen unngås hentydninger til et høyere vesen, siden det begrepet ikke har noen gyldighet for theravada-buddhister (og for mange mahayana-buddhister), jainister og taoister. Tilbedelse, henvist til over, har i buddhisme vidt forskjellige betydninger fra de den har for tilbedere i kristendom. Listen henviser ikke til trosbekjennelser, som er av særlig viktighet i den kristne tradisjonen, men som ikke er av slik viktighet i andre religioner. Den nevner ikke sjelen, så avgjørende som det begrepet er i ortodoks kristendom, fordi dogmet om sjelen er litt tvetydig i jødedom og blir uttrykkelig avvist av visse kristne bevegelser (f.eks. Syvende Dags Adventister og Jehovas vitner – som hver har en skare på millioner av tilhengere verden over, og av kristadelfianerne og de puritanerne, inkludert Milton, som ble kjent som moralister). Det finnes ikke noen direkte henvisning til helvete i noen betydning av den ideen som er utviklet i kristendom, siden dette punktet mangler i jødedom. Livet etter døden blir nevnt indirekte i entall eller flertall for å imøtekomme de to avvikende kristne forestillingene om sjelevandringen og om oppstandelsen, og de litt forskjellige beretningene om reinkarnasjon i buddhisme og hinduisme. Ingen av disse spesifikke punktene kan anses som avgjørende for definisjonen av religion, rett og slett.

III. IKKE-TEISTISKE TROSSYSTEMER

III.I. TEISME ER IKKE ET AVGJØRENDE KJENNETEGN FOR RELIGION

Det kan ikke bestrides at teisme (dvs. monoteisme, polyteisme og panteisme) ikke er et avgjørende kjennetegn for religion. Faktisk regner både akademikere og lekfolk generelt trossystemer som klart er ikke-teistiske, som religioner. Eksempler på slike religioner er gitt under.

III.II. BUDDHISME – EN IKKE-TEISTISK RELIGION

Buddhisme er ikke et system av teistisk tro, men er generelt anerkjent som en religion, selv om den står i skarp kontrast til kristendom. Selv om buddhismen ikke benekter eksistensen av guder, blir disse vesenene ikke gitt æren for en rolle som på noen måte nærmer seg den til et høyeste vesen eller en skaper. Selv i Rent Land-sektene i Japan (Jōdo-shu og Jōdo-shin-shu), hvor det er en ettertrykkelig forpliktelse til ideen om Buddha selv som frelser, anser ikke denne oppfatningen Buddha som en skapergud.

III.III. DOGMENE I THERAVADA-BUDDHISME

Theravada-buddhisme holdes ofte for å være den tradisjonen av buddhisme som er nærmest den opprinnelige læren til Gautama Buddha. Dens dogmer ligner lite på tesene skildret i kristendom eller andre monoteistiske religioner. Intet i læren til theravada-buddhismen vitner om eksistensen av et høyeste vesen eller en skapergud. Heller enn å være et produkt av en skapergud, holdes den verden som kan oppfattes med sansene, for å være uten substans, og mennesket menes å være like lite vedvarende, og menes å ikke ha en udødelig sjel. All eksistens kjennetegnes av lidelse, og impulsen i buddhistlæren er å befri mennesket fra denne tilstanden. Menneskets nåværende omstendighet er en konsekvens av dets karma, loven om årsak og effekt i henhold til hvilken gjerninger i foregående liv nesten totalt bestemmer opplevelsen i påfølgende liv. Siden liv er som ledd i en kausalkjede, finner det sted en «betinget skapelse» ved hver gjenfødelse. På den måten blir mennesket ikke skapt av en skapergud, heller ikke finnes det noen forestilling om frelsergud, siden kun opplysning vil tillate mennesket å bli befridd fra lidelsen i kjeden av gjenfødsler. Hvert menneske må for seg selv, under den religiøse instruksjonens veiledning, vandre opplysningens vei. Buddhisme benekter ikke eksistensen av guder som sådan, men disse vesenene er ikke gjenstand for tilbedelse, og de fyller ikke noen spesiell rolle. (De er rester og tilføyelser fra andre religiøse tradisjoner som buddhismen har lånt fra.) Selv om oppfattelser av en skapergud og en frelsergud, udødelig sjel og evig straff eller heder alle mangler i theravada-buddhismen, blir buddhisme ikke desto mindre villig og universelt gitt status som en verdensreligion.

III.IV. JAINISME ER EN ATEISTISK RELIGION

Jainismen er en anerkjent religion i India og i andre land hvor den praktiseres, og inkluderes normalt i listen over (vanligvis elleve) store religioner. Om den, har sir Charles Eliot skrevet: «Jainismen er ateistisk, og denne ateismen er som en regel hverken apologetisk eller polemisk, men er akseptert som en naturlig religiøs holdning.» Jainister benekter dog ikke eksistensen av *deva-er*, guddommer, men disse vesenene blir, på samme måte som menneskevesener, holdt for å være underlagt lovene om sjelevandring og forfall, og de bestemmer ikke menneskets skjebne. Jainister tror at sjeler er individuelle og uendelige. De er ikke del av en universell sjel. Sjeler og materie hverken skapes eller ødelegges. Frelse skal oppnås gjennom å frigjøre sjelen fra fremmedelementer (karmaer) som tynger den ned – elementer som vinner tilgang til sjelen gjennom personens handlinger i affekt. Slik handling er årsak til gjenfødelse blant dyr eller livløse substanser: Prisverdige handlinger er årsak til gjenfødelse blant deva-ene. Sinne, hovmod, svikefullhet og grådighet er hovedhindrene for sjelens frigjørelse, men mennesket er herre over sin egen skjebne. Ved å tøyse selvet og ved ikke å påføre noe vesen skade, og ved

å føre et liv i askese, kan man oppnå gjenfødelse som en deva. Moralreglene for den fromme troende er å vise godhet uten håp om gjengjeld; å glede seg over andres vel; å søke å lindre andres lidelse; og å vise den kriminelle sympati. Selvydmykelse opphever akkumulert karma.

III.V. SANKHYA-RETNINGEN I HINDUISME – EN IKKE-TEISTISK RELIGION

Hindureligionen anerkjennes som seks eldgamle, ortodokse og atskilte systemer. Et av disse, sankhya, er hverken teistisk eller panteistisk. Lik jainismen lærer sankhya at både urmaterie og den individuelle sjelen er uskapte og uforgjengelig. Sjelen kan bli befridd ved å kjenne sannheten om universet og ved å ha kontroll over lidenskapene. I noen tekster benekter sankhya eksistensen av en personlig høyeste guddom, og under alle omstendigheter betraktes enhver forestilling om guddom som overflødig og potensielt selvmotsigende, siden karmas virke styrer menneskets affærer opp til det punktet hvor det selv kan avgjøre at det søker frigjøring. Sankhyas fire mål ligner de til buddhismen: Å kjenne lidelse, som mennesket må frigjøre seg fra; å bringe lidelse til opphør; å fatte årsaken til lidelse (unnlåtelsen av å skille mellom sjel og materie); og å lære frigjøringens midler, nemlig differensierende visdom. Lik andre skoler lærer sankhya karma-prinsippet: Gjenfødelse er en konsekvens av ens handlinger, og frelse er å slippe unna syklusen av gjenfødsler.

III.VI. SANKHYAS IKKE-TEISTISKE KARAKTER

Sankhya innbefatter en form for dualisme som ikke bare dreier seg om en guds eller guders eksistens. Dette er ikke den kristne dualismen av godt og ondt, men en radikal distinksjon mellom sjel og materie. Begge er uskapte, uendelig eksisterende ting. Verden er forårsaket av materiens forandring. Sjelen er imidlertid uforanderlig. Sjelen lider fordi den er fanget i materie, likevel er dette fangenskapet en illusjon. Så snart sjelen blir klar over at den ikke er en del av den materielle verden, opphører verden å eksistere for den bestemte sjelen, og den er fri. Ifølge sankhya-teori, går materie gjennom utvikling, oppløsning og ro. Ved å utvikles skaper materie intellekt, individualitet, sansene, moralsk karakter, vilje og et prinsipp som overlever døden og som gjennomgår sjelevandring. Ved å være forbundet med sjelen blir den fysiske organismen et levende vesen. Bare i denne sammenheng blir bevissthet virkeliggjort: Hverken materie for seg selv eller sjel for seg selv er bevisst. Selv om sjelen er et levendegjørende element, er den i seg selv ikke livet som ender i død, ei heller er den liv som videresendes fra en eksistens til en annen. Selv om den selv ikke gjør noe eller lider, gjenspeiler sjelen lidelser som skjer, omtrent slik et speil avspeiler. Den er ikke intellektet, men er en uendelig og lidenskapsløs væren. Sjeler er utallige og klart avgrenset fra hverandre. For sjelen er målet å gjøre seg fri fra illusjon og slik fra fangenskap.

Så snart den er frigjort, er sjelens tilstand motstykket til buddhismens nirvana. Slik frigjøring kunne inntreffe før døden, og den frigjortes oppgave er å være lærer for andre. Etter døden eksisterer det en mulighet for total frigjøring uten trussel om gjenfødelse. Sankhya har ingen innvending mot tro på populære guddommer, men disse er ikke en del av dens virksomme orden. Det er viten om universet som gir frelse. I denne forstand er kontroll av lidenskaper, og ikke moralsk atferd, det sentrale. Gode gjerninger kan bare gi en lavere form for lykke. Oftring er heller ikke virkningsfullt. Hverken etikk eller ritualer er av stor betydning for sankhyas verdensorden.

III.VII. UTILSTREKKELIGHETEN TIL ET TEISTISK KRITERIUM

Fra de foregående eksemplene på religiøse trossystemer er det åpenbart at tro på et høyeste vesen eller en hvilken som helst form for teisme er et utilstrekkelig kriterium for religion. Tross den langvarige, avleggse forutinntattheten hos noen kristne kommentatorer, ville dette punktet stort sett umiddelbart bli støttet av lærde innen komparativ religion og av religionssosiologer. Status som en religion ville ikke bli nektet buddhisme, jainisme, eller den hinduistiske sankhya-retningen, til tross for mangelen på enhver forestilling om et høyeste vesen eller en skapergud.

III.VIII. TILFELLET TAOISME

Taoisme har også stort sett blitt anerkjent som en religion, og lærebøker i komparativ religion tar den vanligvis med, tross vanskelighetene med å gjengi dens sentrale tro i en konsekvent form. Til forskjell fra åpenbaringsreligioner dro taoisme nytte av naturtilbedelse, mystisisme, fatalisme, politisk kvietisme, magi og tilbedelse av forfedre. I Kina var den i århundrer offisielt anerkjent som en organisert religion, med templer, tilbedelse og presteskap. Den ervervet forestillinger om overnaturlige vesener, inkludert Jadekeiseren, Laozi, Ling Po (marskalk for overnaturlige vesener) sammen med De åtte udødelige i kinesisk folkløse, byguden, arnens gud, blant andre, sammen med utallige ånder. Taoisme mangler imidlertid en høyeste skaper, en frelsergud av det kristne slaget, og en tydelig teologi og kosmologi.

IV. RELIGIØST SPRÅK OG UTVIKLINGEN AV KRISTEN TEOLOGI

IV.I. UTVIKLINGEN AV RELIGIØSE IDEER

Tilfellet taoisme illustrerer det faktum at religioner ikke oppstår ferdig utviklet som systemer av tro, praksis og organisasjon. I alle disse henseender går de gjennom utviklingsprosesser,

og kommer noen ganger til å omfatte elementer helt uforenlige med tidligere oppfatninger. For eksempel har noen biskoper i Den anglikanske kirke i årtier åpent reservert seg mot tro på slike sentrale troens teser som jomfrufødsel, Jesu gjenoppstandelse og det annet komme. Et annet slikt eksempel er den skiftende oppfatningen av Gud som tydelig fremgår av de jødisk-kristne skrifter, fra stammens guddom hos oldtidens israelitter til et mye mer åndelig unnfanget og universelt vesen i skriftene hos de senere profeter og i Det nye testamente. Det å få de avvikende skildringene av guddom til å stemme overens, har i kristendom fremkalt stridigheter mellom kirker og bevegelser, og de fundamentale antakelsene har stadig skiftet gjennom kristen historie. Fundamentale forandringer i forestillingen om den kristne gud forekommer selv i dag.

IV.II. NYLIG TEOLOGISK REVURDERING AV GUD

En slik viktig strøm av synspunkter som har dyptgående følger for kristendommens status, og som har en viss betydning for tingene som er under debatt, er gjendrivelsen, som er både vidt og grundig drøftet, av ideen at det kan eksistere et høyeste vesen av det slaget som tradisjonelt tiljubles av den kristne kirke. Denne strømmen av meninger, fremmet av noen av de mest fremstående teologene, kommer spesielt fra skriftene til Dietrich Bonhoeffer og Paul Tillich. For nåtidig nytte kan den best eksemplifiseres fra dens mest populære og innflytelsesrike ytring. I 1963 oppsummerte den da (anglikanske) Biskop av Woolwich, J.A.T. Robinson, denne strømmingen av teologisk tankegang i sin bestselgerbok *Honest to God*. Biskopen la frem argumentene om å forlate ideen om Gud som et personlig vesen, som fantes «der ute», og utfordret hele ideen «kristen teisme.»

IV.III. BEVIS FOR KRISTEN ATEISME – ROBINSON

De følgende utdragene tydeliggjør i hvilket omfang biskopen og hans kolleger avvek fra tradisjonelle antagelser som respekterte monoteismen, slik både lekfolk og loven tenkte seg disse.

Biskopen siterte Bonhoeffer til støtte for sine argumenter, som følger:

«Mennesket har lært seg å mestre alle spørsmål av viktighet uten å ty til Gud som en arbeidshypotese. I spørsmål om vitenskap, kunst og til og med etikk har dette blitt en selvsagt sak man knapt våger å angripe lenger. Men i de siste hundre år eller så har det i stigende grad blitt sant om religiøse spørsmål også: Det blir klart at alt, akkurat som før, klarer seg uten 'Gud'.» (s. 36)

Fra Tillich siterer biskopen følgende:

... du må glemme alt det tradisjonelle du har lært om Gud, kanskje til og med ordet selv. (s. 47)

Hvortil biskopen tilføyer:

Når Tillich snakker om Gud 'i dybden', snakker han overhodet ikke om et annet vesen. Han snakker om 'den uendelig og uuttømmelig dybde og årsak til all væren ...' (s. 46)

For seg selv sier biskopen:

... som han [Tillich] sier: Teisme, slik den vanligvis er forstått, 'har gjort Gud til en himmelsk, helt perfekt person som styrer over verden og menneskeheten' (s. 39) ... Jeg er overbevist om at Tillich har rett når han sier at ateismens innsigelse mot en slik høyeste person er korrekt. (s. 41)

Biskopen siterer bifallende den leke teologiske forfatteren John Wren-Lewis:

Det er ikke bare det at Den gamle mannen i himmelen bare er et mytologisk symbol for Det uendelige sinnet i kulissene, heller ikke at dette vesenet er mer menneskekjærlig enn fryktsomt. Sannheten er at hele denne tankemåten er feil, og hvis et slikt vesen eksisterte, ville det være djevelen selv. (s. 42–43)

Idet han styrker dette punktet, sier biskopen:

Til slutt kommer vi ikke til å være mer i stand til å overbevise mennesker om eksistensen av en gud 'der ute', som de må tilkalle for å få orden på sine liv, enn å overtale dem til å ta Olympens guder alvorlig. (s. 43) ... å si at 'Gud er personlig', er å si at personlighet er av avgjørende betydning i universets sammensetning, at vi i personlige forhold rører ved, som ingen andre steder, den endelige meningen med tilværelsen. (s. 48–49)

Idet han skiller, slik teologer gjør, mellom virkelighet og eksistens, bedyrer biskopen at Gud i siste instans var virkelig, men at han ikke eksisterte, siden det å eksistere var å være endelig i rom og tid, å være del av universet.

IV.IV. BEVIS PÅ KRISTEN ATEISME – VAN BUREN

I samme år, 1963, skrev van Buren, en amerikansk teolog, *The Secular Meaning of the Gospel*, som også grundig drøftet Bonhoeffers forestilling om «religionsløs kristendom», med andre ord at kristendom ikke er en religion. Enda kraftigere enn Robinson forlangte van Buren at kristendommen ikke lenger skal forstås som i noen forstand å være forpliktet til å tro på Gud. Han foreslo at all teologisk henvisning til Gud skal elimineres. Han mente at «... enkel bokstavelig teisme er feil, og modifisert bokstavelig teisme er meningsløs» (s. 100). På den annen side kunne man fortsette å holde på menneskets, Jesu, menneskelighet, «... la spørsmålet om hans guddommelighet falle hvor det måtte». Kristen ateisme var navnet gitt teologien som er fremsatt av van Buren. Evangeliene var ikke om Gud, de var om Jesus, og Jesus skulle anerkjennes som et menneske. Derfor ble alle krav om at kristendom var en religion med en forpliktelse om et høyeste vesen, forlatt av professor van Buren, på samme måte som slike krav også ble gitt avkall på av teologer av den samtidige «Gud er død»-skolen, som representerte en annen tendens i teologisk tenkning.

IV.V. REVURDERINGEN AV JESUS

Nytolkningen av Det nye testamente og av personen Jesus hadde også vært i gang i teologiske kretser, med sikkerhet fra tiden for Albert Schweitzer, som i 1906 utgav et verk som fra 2. opplag i 1913 fikk tittelen *Geschichte der Leben Jesu-Forschung*. Schweitzer viste Jesus som en jødisk profet med ganske villedede ideer og i høy grad et barn av sin tid. En mer radikal prosess med kritisk «avmytologisering» ble foretatt av Rudolf Bultmann, som i begynnelsen av 1940-årene viste hvor grundig evangeliene var utsatt for mytene som rådet på den tiden de ble skrevet. Han gikk videre til å vise hvor få av forestillingene brukt i evangeliene som kunne bli godtatt av folk av det tjuende århundret. Bultmann søkte selv i høy grad å bevare et budskap til menneskeheten fra Det nye testamente i tysk eksistensialistisk filosofis ordelag. Kristendom ble en rettleder for den enkeltes moralske liv, men var ikke lenger troverdig som en samling av lære om Guds skapelse og hans styring av verden. Den økende effekten fra Bultmanns arbeid var å reise ny tvil om den tradisjonelle påstanden at Jesus var Gud i levende live. Hele Kirkens kristologiske lære ble nå dratt i tvil. Denne tilnærmingens historiske relativisme fant fornyet uttrykk i et arbeide kalt *The Myth of God Incarnate* (redigert av professor John Hick), utgitt i 1977, der flere av de mest fremtredende anglikanske teologene drøftet det tradisjonelle Kalkedon-synet på Guds slektskap med mennesket, Jesus. Moderne teologer fant det vanskelig å tro at Gud var blitt menneske på den måten kristen lære hadde forsikret gjennom de foregående femten århundrer.

IV.VI. KRISTENDOM SAGT Å IKKE VÆRE EN RELIGION

Disse forskjellige strømningene i teologisk meningsutveksling – den overveide avvisningen av forestillingen om en personlig Gud; det å gi avkall på teisme; den nye vekten på Bibelens relativisme; og innsigelsen mot aksepterte forestillinger om Kristi natur og hans forhold til guddommen – innebærer alle et kraftig avvik fra den vedtatte forståelsen av kristen tro. Kristendommen, som så lenge har vært den underforståtte modellen i Europa for oppfatningen av hva en religion var forventet å ligne, erklærer seg nå som ikke å være en religion. På denne måten ble kriteriene som religion tidligere hadde blitt definert etter, nå satt spørsmålsteget ved.

V. DE SOSIALE OG MORALSKE FUNKSJONENE I RELIGION

V.I. SAMTIDSRELIGION OG SKIFTENDE SOSIALE FUNKSJONER

Idet vi vender oss bort fra konkrete elementer utledet fra den tradisjonelle, men tydeligvis umoderne kristne oppfatningen av hva som kunne utgjøre en religion, kan vi kort vise til kjennetegn på religion vektlagt i ikke-normative sosiologiske studier om emnet. Uten å ignorere viktigheten av den selvstendige interessen for det overnaturlige (eller overempiriske), poengterer samfunnsforskere funksjonene som religioner oppfyller. En religion skaper, styrker eller fremmer sosial solidaritet i gruppen og gir den gruppen en følelse av identitet. Den stiller, i Peter Bergers ord, til rådighet: «et på menneskelig vis konstruert betydningsunivers», som blir et intellektuelt og moralsk rammeverk som ideer og handlinger kan bedømmes i lys av. Hvis religion uten videre – stilt overfor vitenskapens utvikling – forlater spesifikke teorier om skapelse og kosmologi, fortsetter den med å tilby forklaring på hvilke formål som er uløselig forbundet med universet og menneskets liv.

V.II. SAMTIDSRELIGION OG ANSVARLIGHETSETIKKEN

Etter hvert som Vestens allmenne befolkning har blitt mer utdannet, har moderne religioner hatt en tendens til å legge mindre vekt på dogmene om Gud, skapelsen, synd, inkarnasjon, gjenoppstandelse osv., og å legge mer vekt på slike ting som etikk med hensyn til sosialt og personlig ansvar; frembringelse av en følelse av ultimat mening og formål; kilden til personlig rettledning; og veien til personlig realisering i denne verden.

V.III. SAMTIDSRELIGION OG BEFATNING MED SOSIALE PROBLEMER

Den økte interessen for pastoral omsorg begynte i Storbritannia i midten av det 19. århundret, men har nå manifestert seg i mange nye former for spesialisert pastoral tjeneste, slik som stilling som prest i industrien og arbeid i sykehus og fengsler samt spesialisert rådgivning, for eksempel i ekteskapveiledning, kristen healing og arbeid med misbrukere og potensielle selvmordere. Råd om fysisk og psykisk helse, seksuelle og familiære problemer, utdanning og arbeidsforhold har i mange kirkesamfunn nesten blitt det viktigste materialet i mye religiøs litteratur, og iøynefallende så i relativt nylig etablerte sekter og trosretninger.

V.IV. SAMTIDSRELIGION OG LIVSFORBEDRING

I noen nye religiøse bevegelser har påstanden om å gi folk en følelse av mening med og formål i livet, blitt et klart fokus. Slike bevegelser står normalt for et omfattende og ofte komplekst system av metafysikk hvor tilhengerne deres finner intellektuelle svar på spørsmål som omhandler grunnleggende anliggender. Slike bevegelser ville inkludere teosofi, antroposofi, gurdjieffisme, Kosmon-troen og Ny tanke-bevegelser. Mens vekten i samtidens samfunn har gått vekk fra interesse for livet etter døden, har nye bevegelser (og i en viss grad eldre etablerte kirker) kommet til å legge vekt på «denne verdens» aktiviteter og formål og generelle mål om «livsforbedring». Asketismen til religioner som vokste frem i en verden av knapphet og naturkatastrofer, passer dårligere inn i et samfunn hvor det er en økt overflod og mye mer omfattende sosial planlegging om å eliminere eller minske naturlige og sosiale katastrofer. Samtidens utbredelse av hedonistiske verdier i et sekulært samfunn gjenspeiles i religion, og nye religioner søker uttrykkelig å gi folk en bedre livsopplevelse. En hovedvekt på positiv tenkning ble i 1940-årene alminnelig utbredt i Amerika.

Psykologiske teknikker for økt selvkontroll, selvforbedring, fornyet motivasjon og større kapasitet for åndelig berikelse har blitt del av repertoaret hos mange religiøse bevegelser etter hvert som samfunnet har fjernet seg fra å støtte syndladede teologier, som det en gang ble agitert for av tradisjonelle kristne kirker.

V.V. SAMMENHENGEN MELLOM RELIGION OG MORAL

Mange religioner foreskriver regler som er spesifisert i større eller mindre grad, som tilhengere skal overholde. Naturen deres, kraften de foreskrives med og hvor strenge sanksjonene knyttet til

dem er, varierer vidt. I jødedommen styrer regler de minste detaljene i ritual og i hverdagslivets mange eventualiteter. I islam påvirker religiøse regler ulike situasjoner i livet og står for et system av lovmessig regulering av samfunnet. Andre steder stammer moralsk regulering ikke fra uttrykkelige religiøse røtter – slik tilfellet er i japanske samfunn. Det er ingen normal sammenheng mellom et system av religiøse dogmer og en moralkodeks. Kombinasjonen av religion og moral i kristendom er ett slektskapsmønster, men dette mønsteret er ikke typisk for andre religiøse systemer, og det kan ikke forutsettes som en nødvendig modell for et slikt slektskap.

V.VI. BUDDHISME OG MORAL

For eksempel, i theravada-buddhismen er det forskrifter for munk og noen få generelle regler pålagt lekfolket. En buddhist har som sin plikt ikke å drepe, stjele, lyve, begå krenkende seksuelle handlinger eller drikke berusende midler. Buddha gav moral-råd om huslige oppgaver, oppførsel mot venner og omsorg for ens ektefelle, men disse er oppmuntringer til det som kunne kalles sunn sosial fornuft. Personen skal være forstandig, sparsommelig, flittig, være rettferdig mot tjenere og velge som venner de som vil holde ham tilbake fra gal og oppfordre ham til riktig oppførsel. Disse dydene pålegges som opplyst egeninteresse; de støttes ikke av forestillingen om synd slik den presenteres i kristendommen. Manglende respekt for disse dydene møtes ikke med spesielle straffer, bortsett fra i betydningen å gi dårlig karma. Å unngå å gjøre ondt er i buddhisme et spørsmål om opplyst egeninteresse (i det minste på lang sikt). Selve religionen foreskriver ingen sanksjoner. Det eksisterer ingen vrede guddom. Likevel, siden handlinger formenes å bestemme status i en eller annen fremtidig reinkarnasjon, er gode handlinger tilrådelige ved å være i overensstemmelse med den åttefoldige veien til opplysning, siden de vil føre til gjenfødsler i bedre omstendigheter og formentlig til alle gjenfødslens endelige transcendens og oppnåelsen av nirvana. Altså, selv om buddhismen helt klart fremsetter etiske verdier, sitter personen der med betydelig frihet i sin moralske oppførsel og er ikke underlagt den typen moralsk klander som har hersket i kristne miljøer.

V.VII. KRISTENDOMMEN OG MORAL

I skarp kontrast til dette inneholder tradisjonell kristendom, blant dens ulike nivåer av etisk lære, en omstendelig kodeks av forbud hvis overtredelse kom til å bli ansett som synd. De minimale budene i tidlig jødedom vedrørende større overtredelser ble utvidet med forskrifter av et mye mer krevende innhold, spesielt med hensyn til seksualitet, og dette fra både Jesus og Paulus. Der var også råd om perfektion av et kanskje uoppnåelig slag («Derfor skal I være fullkomne»), og mer spesifikt, bud om å elske ens fiender, å tilgi «sytti ganger syv» ganger,

å vende den annet kinn til osv.). Men det var i forestillingen om synd at kristendommen kom til å utarbeide en streng moralkodeks. Mennesket ble holdt for å være syndig av natur, en fryktelig tilstand som kun Kristi eksemplariske dyd og overmenneskelige oppofrelse kunne frelse det fra. Lytene det er vist til i Det gamle testamente (ritualforsømmelse; falsk motivasjon; urettferdighet; avgudsdyrking; ulydighet mot Gud), ble utvidet til mangler i ansvarlighet og fundamental ufullkommenhet i menneskelig karakter og samvittighet. Selv om det skapte universet ikke ble sett på som syndig av natur av Augustin, var mennesket syndig, og syndens karakter var i hovedsak privativ. Dette synet gjennomsyret middelaldersk katolisisme.

Institusjonen å høre skriftemål, utviklingen av en omstendelig prosedyre for botsøvelser og senere utpenslingen av begrepet skjærsild, vitnet om hvor strengt synd ble sett på. Men mens katolisisme, selv om den energisk uttaler seg mot synd, ikke desto mindre erkjente menneskehetens skrøpelighet og tilgodeså den ved opprettelsen av skriftestolen, avviste protestantismen denne innretningen for lindring av skyld. Calvinismen intensiverte syndernes personlige kvaler, og tilskrives å ha utviklet et teologisystem som førte til tilegnelsen av moralsk kontroll og til dannelsen av samvittighet.

V.VIII. FORANDRINGER I DEN KRISTNE HOLDNINGEN TIL SYND

Det var bare i det nittende århundret at den kristne opptattheten av synd begynte å avta merkbart. I løpet av det århundret minket den kristne opptattheten av helvete og fordømmelse jevnt, men på dette tidspunktet hadde verdslig moral skaffet seg fri innflytelse på det offentlige liv. I det tjuende århundret ble strengheten i den viktorianske moralen mildnet, inntil de strenge kravene i 1960-årene, spesielt i området seksuell atferd, gav rom for moralsk ettergivenhet. Således er det klart at den postulerte modellen for sammenhengen mellom religion og moral er en modell som langt ifra har vært uforanderlig, selv i tilfellet med kristendommen. Ei heller eksisterer dette omfanget av variasjon bare over tid. Det kan også eksemplifiseres hos samtidige trosretninger. De moralske holdningene blant nåtidens evangelister (som er å finne i flere trosretninger, inkludert Den anglikanske kirke) fortsetter å manifestere en sterk opptatthet av personlig synd i mange atferdsområder. Derimot har ideen om synd blitt nesten umoderne blant mange liberale geistlige, hvorav noen helt avviser krav om en absolutt moralkodeks lik de som tradisjonelt har vært tatt i bruk av kristne kirker, og foretrekker heller å holde seg til den etikken som situasjonen krever, hvis implikasjoner ofte må være i radikal konflikt med allment vedtatte kristne moralforskrifter. En annen helt forskjellig holdning tas i bruk i Kristen Vitenskap, hvor synd kun anses som feil som kommer fra en falsk realitetsoppfatning, og som sammen med sykdom menes å bli eliminert av en forandring fra materiell til åndelig tankegang.

V.IX. KRISTENDOMMENS SAKRAMENTALE OG PRESTELIGE SIDER

Religiøse overbevisninger og verdier finner som regel uttrykk i symboler, faste prosedyrer og institusjoner som angitt i avsnitt II.I over. Formen slike symboler, prosedyrer og institusjoner antar varierer dog vidt, men, og enda en gang, modellen gitt av kristne kirker – en modell så lett tatt i bruk i et kristent samfunn – er en utilstrekkelig rettesnor for andre trosretninger. Selve kristendommen utgjør et vidt mangfold av uttrykksformer. Disse er mer enn bare tilfeldige forskjeller diktert av estetikk eller enkel bekvemmelighet. Selve forskjellene er ofte et spørsmål om dyp overbevisning som fyller den religiøse troens kjerne. Verdens store religiøse tradisjoner manifesterer vidt forskjellige orienteringer, fra prestevesen, forpliktelse til ofring og sakramentalisme, troens overdådig sanselige hjelpemidler (slik som røkelse, dans og bildefremstilling) til asketisme og særegen avhengighet av verbale uttrykk og bønn. Begge ytterpunkter kan en møte innenfor hinduisme, buddhisme og kristendom, mens islam, i sin ortodokse ytring, er mer ensartet asketisk – der dens ekstatiske manifestasjoner forekommer i utkantene.

Det kan være nok å illustrere den rådende ulikheten innenfra den kristne tradisjonen. I sin tradisjonelle utvikling er romerkirken et eksempel på omfattende bruk av auditive, visuelle og olfaktoriske sansefølelser i troens tjeneste. Katolsk liturgi har – selv om den avsverger bruken av dans og stoff som har blitt tatt i bruk i andre tradisjoner – kunstferdige ritualer, messedrakter og sakramenter i et vell av seremonier som markerer kirkens kalender og hierarki og overgangsritualer. I skarp kontrast til romersk katolisisme står kvekerne, hvor begrepet presteskap, oppførelse av ritual (selv de ikke-sakramentale eksemplene på minneritualer som er vanlig i protestantkirker) og bruken av bilder eller kirkelig skrud avvises. Fremhevingen av lekmannsforrettelsens tilstrekkelighet, avvisningen av sakralhet, uansett om det dreier seg om bygninger, steder, årstider eller seremonier, og av slike troshjelpemidler som rosenkranser og talismaner, er i større eller mindre grad et kjennetegn for mye protestantreligion. Evangelister (av ulike trosretninger) avviser ideen om et presteskap, og kvekere, brodersamfunn, kristadelfianere og Kristen Vitenskap avviser også et betalt presteskap. Baptister holder på dåpen, og de fleste andre trosretninger holder på en seremoni hvor brødet brytes, men ofte bare som minnehandling om lydighet til skriften, ikke som forrettelse med noen iboende verdi.

Protestantisk religion har lagt mye større vekt på det skrevne ord i den hellige skriften enn den katolske trosretningen har, sågar til tider nesten på bekostning av å gjøre selve Bibelen til en fetisj. I alle religioner holdes det fast ved skikker og praksiser, men de er noen ganger så minimale som i kvekernes vektlegging av kun å fastsette tid og sted for å møtes, og i kristadelfianernes forsøk på å unngå alle embeter og statuser i et samfunn hvor det er meningen at alle i samme grad skal være opptatt av å tjene Gud.

VI. SCIENTOLOGY KORT BESKREVET

VI.I. SCIENTOLOGYKIRKEN SOM EN NY RELIGION

Scientologykirken er en av flere nye religiøse bevegelser som inneholder karakteristiske egenskaper som i noen henseender stemmer overens med trendene som klart er å se i Vestens konvensjonelle religioner (som påpekt over i avsnitt V.I.–V.IV.). Den anvender et språk som er samtidig, dagligdags og uten mystikk; og den legger frem sine dogmer som objektive fakta. Dens forestilling om frelse har både en umiddelbar og en endelig dimensjon. Den store interessen den har blitt vist hos publikum i den vestlige verdens utviklede land, har gjort den til sentrum for oppmerksomhet blant sosiologer og andre studenter av samtidsreligion.

VI.II. MITT KJENNSKAP TIL SCIENTOLOGY

Jeg begynte å lese litteraturen fra Scientologykirken i 1968, og planla til og med på et tidspunkt en undersøkelse av bevegelsen. Selv om jeg i siste instans ikke forsøkte meg på det arbeidet, fortsatte jeg å lese Scientology-litteratur. Jeg har besøkt kirkens hovedkvarter på Saint Hill Manor i East Grinstead, og ble kjent med scientologer. Siden da har jeg holdt kontakt med bevegelsen i Storbritannia og har flere ganger besøkt Saint Hill Manor og en Scientologykirke i London. Jeg har fortsatt å være svært interessert i denne religionens utvikling som en blant flere samtidsreligioner som var av interesse for meg som sosiolog. Jeg har, blant annet materiale av mer forbigående natur, lest følgende verker, som alle er offisielle utgivelser, og de fleste av dem verker av L. Ron Hubbard:

Håndbok for preclearer

Scientologi 8–80

Scientologi 8–8008

En introduksjon til E-meteret

Dianetik: Den opprinnelige avhandlingen

Dianetik: Den moderne vitenskap om mental sunnhet

En test av gjenkalling av hele tidssporet

Arbeidets problemer

Selvanalyse

Skapelsen av menneskelige evner

Phoenix-foredragene

Scientology-aksiomene

Avansert prosedyre og aksiomer

Scientologi: Et nytt syn på livet
Scientologys karakter
Ceremonies of the Founding Church of Scientology
Scientology-religionen
Vitenskapen om overlevelse
Introduksjon til Scientologi-etikk
Veien til lykke
En beskrivelse av Scientology-religionen
Hva er Scientologi?
Scientologi-håndboken

I verker jeg har skrevet om nye religioner, har jeg ved flere anledninger henvist til Scientology og inkluderte en kort beretning om denne religionen i min bok *Religious Sects* (London: Weidenfield, 1970), og en lengre drøfting av Scientologys religiøse karakter i min senere bok *The Social Dimensions of Sectarianism* (Oxford: Clarendon Press, 1990). Gjennom de siste tjueseks år har jeg holdt min interesse for bevegelsen ved like.

VI.III. DIANETICS – SCIENTOLOGYS OPPRINNELSE

Da L. Ron Hubbard i mai 1950 først la frem prospektet Dianetics, som Scientology senere utviklet seg fra, fantes det ingen antydning om at han satte frem et eksempel på religiøs overbevisning og praksis. Dianetics, en avreageringsterapi, ble ikke skildret i troens språk. Det er ingen grunn til å tro at Hubbard på det tidspunkt så for seg at Dianetics skulle bli et system av religiøs overbevisning og praksis, eller at hans tilhengere ville komme til å beskrive og organisere seg som en kirke.

VI.IV. MENTAL HELBREDELSE OG RELIGION

Terapeutisk praksis har imidlertid ofte manifestert et potensial til å skaffe seg metafysiske og religiøse tilknytninger, slik det på mange vis kan ses fra Kristen Vitenskap, Ny tankebevegelsen og yogateknikker. På den annen side har etablerte religioner til tider utviklet spesielle aktiviteter som har med helbredelse å gjøre, spesielt med mental helbredelse, og større kirker har noen ganger avdelinger organisert for dette formålet. Dianetics påberopte seg ingen religiøse prinsipper fra starten av, men etter som den teoretiske legitimeringen for praksisen ble mer utdypet, ble en metafysisk dimensjon mer og mer erkjent, og noen av ideene som ble fremsatt, kom til å bli beskrevet i termer som absolutt var religiøse i sitt innhold.

VI.V. HVORDAN RELIGIONER UTVIKLER SEG

Alle religioner er et resultat av evolusjon. Ingen religion har på noe gitt tidspunkt blitt til som et fullt utviklet system av overbevisning og praksis. I dette er Scientology intet unntak: Fra en samling av terapeutisk teori utviklet en religion seg. Det ville være temmelig umulig å si når selve kristendommen ble en religion, slik den begynte med en løs samling av etiske formaninger og sporadiske mirakler; ble en populær bevegelse blant galileere; ble gradvis en jødisk sekt; og ble deretter en distinkt religion. Selv da tok det århundrer før dens dogmer fullt ut ble gitt uttrykk for, og dens rituelle praksis har fortsatt å gjennomgå hyppige forandringer. I nye tiders bevegelser er prosessen med å utvikle seg til en religion derimot mer tydelig. Syvendedags Adventistkirken sporer sin opprinnelse til den vidt utbredte troen på det veldig tidlige Jesu Kristi komme, som forekom blant baptister, presbyterianere, metodister og andre i den nordlige delen av delstaten New York i 1830-årene: Kirken ble ikke stiftet før i 1860. På lignende vis tok det flere årtier fra den første opplevelsen (Fox-søstrenes) med «knakking» i Hydesville (angivelig beskjeder fra «åndeverdenen») før en spiritualistkirke ble stiftet. På lignende vis hadde Mary Baker Eddy i årevis eksperimentert med mentale helbredelsesystemer før hennes «oppdagelse» av bevissthetskur i 1866, og til og med i noen år etter det tidspunktet mente hun at systemet hennes ville bli tatt i bruk i de store kirkene fremfor å bli grunnlaget for Church of Christ, Scientist, som hun stiftet i 1875. Pinsevennene opplevde karismaen ved å snakke i ukjente tungemål, profetering, healing og andre «gaver» fra året 1900, men separate pinsebevegelseskirker ble kun svært langsomt stiftet i løpet av de neste to årtier. Ingen av disse bevegelsene, som alle ble separate religioner, begynte som sådanne. Det gjorde ikke Scientology heller.

VI.VI. SCIENTOLOGY-DOGME – UTVIKLINGEN AV METAFYSIKKEN

Selv på bekostning av noen mulige gjentakelser i det som følger, er det i generelle termer nødvendig å begynne med en omfattende fremstilling av Scientologys viktigste lære, og å påpeke i hvor høy grad disse trostesene utgjør et sammenhengende trossystem. Scientology vokste frem fra et snevrere konsentrert terapeutisk system, Dianetics. Det har blitt antydnet at denne termen var en kombinasjon av *dia* = gjennom, og *nous* = sinn eller sjel, og følgelig utgjorde, selv om det i starten var mindre enn helt bevisst, et religiøst perspektiv. Med innlemmelsen av Dianetics i Scientologys videre rammeverk ble en mye mer omfattende forestilling om et metafysiske system gitt uttrykk for, noe som gjorde denne filosofiens fundamentale religiøse natur åpenbar. Mens den umiddelbare anvendelsen av Dianetics – lik den av Kristi lære under hans livstid – lå i sfæren mental helbredelse, førte det egentlige innholdet i den påfølgende læren, som forklarte og fremmet den terapeutiske aktiviteten, med seg en voksende forståelse for åndelige ideer og verdier.

VI.VII. SCIENTOLOGY-DOGME – THETANEN OG DET REAKTIVE SINNET

Scientologys grunnleggende postulat er at mennesket faktisk er et åndelig vesen, en *thetan*, som gang etter gang bebor fysiske menneskekropper. Thetanen er et individuelt uttrykk for *theta*, som forstås som liv eller livskilden. Løselig definert er thetanen sjelen, men den er også den virkelige personen, den fortsettende identiteten som overstiger kroppen den bebor. Den sies å være immateriell og udødelig, eller i det minste å ha evnen å være udødelig, og å ha et uendelig skaperpotensial. Den er ikke en del av det fysiske universet – men den har den latente evnen å kontrollere det universet, bestående av materie, energi, rom (space) og tid (MEST). Thetaner forstås som å ha skapt den materielle verden, stort sett for deres egen fornøyles skyld (som det visse også kunne bli sagt om den kristne gudens skaping av verden). Det anses at thetaner, en gang for lenge siden, ble ofre for sitt eget engasjement med MEST, ble fanget av det og tillot sin egen skapelse å begrense sine evner og å avgrense sin operasjonssfære. Følgelig kommer menneskets aktiviteter og oppnåelser i den foreliggende materielle verden til kort i forhold til dets potensial: Det er tynget av utallige tidligere sammenfiltringer med MEST, og disse spilles inn i et reaktivt sinn som reagerer irrasjonelt og emosjonelt på alt som gjenoppvekker smertelige og traumatiske tidligere opplevelser (som det har gjennomlidd eller fått andre til å gjennomlide). Det reaktive sinnet fungerer stikk i strid med den evnen til kontroll som mennesket, var det i stand til å gjenerobre sine sanne, naturlige åndelige evner, ville være i stand til å utøve over sin kropp og dens omgivelser. Selv om mennesket anses som grunnleggende godt, og både ønsker og er i stand til å overleve, har dets tidligere tap av evner gjort det til en truet art.

VI.VIII. SCIENTOLOGY-DOGME – REINKARNASJON OG KARMA

Thetaner formodes å ha bebodd utallige kropper over eoner av tid. Slik slutter Scientology seg til en teori som, selv om detaljene er forskjellige, deler viktige forutsetninger med den teorien om reinkarnasjon som opprettholdes i hinduisme og buddhisme. Den vekten Scientology legger på viktigheten av nåtidige (eller fremtidige) konsekvenser fra tidligere handlinger, ligner prinsippet karma. Uheldige virkninger følger fra «overthandlinger» (skadelige handlinger), som er et aspekt av sammenfiltringen med det materielle universet. Det ideelle for thetanen er å handle rasjonelt og være «årsak over» fenomener: Det vil si å bestemme begivenheters forløp i de nære omgivelser. Denne ideen har klare paralleller med Østens forestilling om å skape god karma for fremtiden gjennom gode gjerninger, selv om Scientology ikke benytter disse termene eller begrepene. Tidligere livs begivenheter påvirker nuet, men ved hjelp av teknikker utviklet i Scientology kan disse begivenhetene gjenkalles, konfronteres og de spesifikke årsakene til

nåværende problemer lokaliseres i disse begivenhetene. Det er denne ferdigheten som danner grunnlaget for åndelig healing – det vil si at den gir muligheten for å endre de «karmiske» følgene av fortidige handlinger.

VI.IX. SCIENTOLOGY-DOGME – DE ÅTTE DYNAMIKKENE

Tilværelsen kan ifølge Scientology erkjennes i åtte forskjellige inndelinger i en stigende størrelsesorden, hvor hver enkelt betegnes som en dynamikk. Kort beskrevet er disse: Den første, selvets dynamikk, selvets trang til å eksistere; den andre, sex-dynamikken, som inneholder både kjønnsakten og familieenheten og familiens opprettholdelse; den tredje, viljen til å eksistere, som kan finnes i en gruppe eller en sammenslutning, som f.eks. skolen, byen eller nasjonen; den fjerde, menneskehetens dynamiske vilje til å opprettholde sin eksistens; den femte, eksistensen og viljen til å overleve for hele dyreriket, som omfatter alle levende vesener; den sjette, trangen i retning av eksistens for hele det fysiske universet av materie, energi, tid og rom; den sjuende, «trangen i retning av eksistens som eller for ånder», som omfatter alle åndelige fenomener med eller uten identitet; og endelig, den åttende dynamikken, trangen i retning av eksistens som uendelighet. Denne dynamikken identifiseres som Det høyeste vesen, som også kan kalles «Guddynamikken». Scientology beskjeftiger seg med overlevelse, og overlevelsen av hver av disse dynamikkene ses på som del av målet for utøvelsen av Scientology. Følgelig må scientologer, selv om mye av den innledende utøvelsen av Scientology grundig handler mer om personlig åndelig utbytte for dem (preclearer) som søker scientologisk bistand, i siste instans erkjenne at deres nåværende liv blott er et bruddstykke av deres fortsatte eksistens som thetan, og at individets liv er knyttet til hver av disse stigende nivåene som er beskrevet i de åtte dynamikkene, og derfor i siste instans til eksistensen av og overlevelsen til det høyeste vesen eller uendeligheten.

VI.X. SCIENTOLOGY-DOGME – TERAPI OG KOMMUNIKASJON

Som i andre religioner er det de som trekkes til Scientology, primært og til å begynne med er opptatt av, omgående frelse fra umiddelbar lidelse og pine; dette er dragningen til det terapeutiske elementet som er å finne i mange religioner – og på iøynefallende vis slik i tidlig kristendom – sammen med de mer mystiske, metafysiske og åndelige lærer som troende forventes å komme til etter hvert som de utvikler seg i troen (se Hebreerbrevet 5:12–14). Scientologer flest har først hørt om muligheten for å forbedre sin hverdagslige opplevelse og for å øke intelligensen sin (ved å skaffe seg stadig større kontroll over det reaktive sinnet). Muligheten for å oppnå slike resultater gjennom prosessen auditering er gitt i formuleringen kjent som A-R-C. A står for Affinitet, som representerer individets emosjonelle opplevelse

og dets følelse av slektskap med andre gjennom emosjonene. R står for Realitet, som betyr inter-subjektiv enighet om objektive fenomener. C står for Kommunikasjon (Communication), og i Scientology er kommunikasjon tillagt stor viktighet. Når folk har affinitet, når de er enige om objektive fenomeners natur, kan kommunikasjon lett finne sted. Triangelbegrepet A-R-C er forbundet med skalaen over menneskelige emosjoner, blant scientologer kjent som «toneskalaen». Etter hvert som den emosjonelle tonen faller blir kommunikasjon vanskelig og realitet dårlig opplevd. Selve kommunikasjon er imidlertid en kraft som søker å øke forståelse, og når effektivt og presist brukt, blir den til den viktigste terapeutiske kraften til å frigjøre personen fra tilfangetakelsen han har opplevd fra den materielle verden. Thetanen kan settes i stand til å kommunisere med sin egen fortid, bli klar over tidligere traumatiske opplevelers natur og oppnå kunnskap om seg selv som tillater den å unnslippe disse byrdene.

VI.XI. SCIENTOLOGY-DOGME – AUDITERING SOM EN TERAPEUTISK KRAFT

Toneskalaen er for den enkelte det første symbolet på muligheten for nytte fra Scientology, idet den viser en stigning fra en kronisk emosjonell tone, slik som apati, sorg og frykt til entusiasme (og på mer avanserte nivåer, til jubel og avklarethet). Det er å oppleve nytte av dette slaget som mange først dras til Scientology med. Teknikken for slik fremgang finnes i auditering, hvor en trent scientolog ved å bruke nøye styrte spørsmål, kan få personen til igjen å huske enkeltepiser fra sin egen fortid som har etterlatt et traumatisk avtrykk (et «engram») i personens reaktive sinn, og som hindrer personen i å oppføre seg rasjonelt. Frigjøring fra virkningene av disse hindrene mot rasjonell tenkning er derfor prosessen personen heves på «toneskalaen» med, og dermed økes ferdighetene hans. Det er også – og det er her dens fulle religiøse signifikans ligger – metoden som thetanen kan oppnå frelse med, til å begynne med ved å eliminere aberrasjonene den lider under som resultat av sammenfiltring med den materielle verden, og endelig ved å skaffe seg total frihet fra MEST-universets skadelige virkninger. Scientologer henviser til denne tilstanden som å være «årsak». Den har klare paralleller til den formen for frelse som tilbys i Østens religioner. Ettersom også de ser for seg personen som tyngt av tidligere gjerningers virkninger (karma), er den forestillingen om frelse de slutter seg til, også gjennom en prosess (opplysning) som kan bryte virkningene til karma, og slik frigjør personen. Personens endelige mål, kjent som Opererende thetan, er å eksistere utenfor kroppen, å være i en tilstand beskrevet som «eksterior» til alt det fysiske. En slik tilstand er en som i hvert fall noen kristne ville gjenkjenne som tilstanden den frelste sjelen.

VI.XII. SCIENTOLOGY-DOGME – RASJONELLE METODER FOR FRELSE

Den religiøse filosofien kort skissert over ligger bak Scientology's fremgangsmåte. Hubbard har selv ansett den som i noen henseender lik orientalske religioners filosofi. Spesielt har han henvist til Vedabøkene, skapelseshymnene som danner en del av den hinduistiske tradisjonen, og som inneholdende en forestilling veldig lik Scientology's «Handlingssyklus». Handlingssyklusen er livets tilsynelatende orden fra fødsel, gjennom vekst, til forfall og død, men gjennom kunnskapen som Scientology gjør tilgjengelig, kan de ødeleggende følgene av denne syklusen unngås. Syklusen kan rettes på fra en syklus av skaping, overlevelse og ødeleggelser, til en syklus hvor alle elementene kan være kreative handlinger: Scientology er engasjert i å fremme og øke kreativitet og å overvinne kaos og negativitet. Den vedkjenner seg et fortsettende «spor» eller en herkomstlinje av visdom fra vedaene og Gautama Buddha til det kristne budskapet, og påberoper seg en viss affinitet for alle disse. Men mens visdommen som for eksempel presenteres i buddhisme, kanskje tillot tilfeldige personer å nå frem til frelse i en livstid, fantes det på den tiden intet sett av eksakte fremgangsmåter som sikret dette resultatet; det var liten mulighet for gjentakelse. Oppnåelsen av frelse fortsatte å bero på tilfeldige eller ukontrollerte faktorer. Frelse ble oppnådd av noen få, her og der, nå og da, om i det hele tatt. Det Hubbard hevdet at han gjorde, var å standardisere religiøs utøvelse, nærmest som rutine, og å øke soteriologiske resultatets forutsigbarhet. Slik anvendelse av tekniske metoder på åndelige mål viser i hvor høy grad Scientology tar i bruk moderne teknikker for å realisere mål som en gang bare spasmodisk og innimellom ble nådd, om i det hele tatt. Dette er derfor et forsøk på å innføre visshet og orden i åndelige øvelser og ferdigheter. Scientology søker å innføre disiplin i og ordne den religiøse søken ved å ta i bruk rasjonelle prosedyrer. I denne forstand har den, i den teknologiske tidsalderen, gjort mye av det metodisme søkte å gjøre på et tidligere stadium av sosial utvikling, ved å prøve å overbevise folk om at målet frelse skulle søkes på en kontrollert, disiplinert og metodisk måte. Mens metodistenes egentlige metoder fremdeles ble indirekte uttrykt i det relativt konvensjonelle språket i datidens kristendom, bærer metodene anbefalt av Scientology det sterke preget av et samfunn mer grundig forpliktet til rasjonelle og teknologiske prosedyrer. Midlene Scientology benytter seg av, har blitt sammenlignet med *upaya* («rett metode») fra det sjuende trinnet i bodhisattvas vei til frelse i mahayana-buddhismen. Ifølge denne versjonen av buddhismen blir den troende på det sjuende trinnet til en transcendental bodhisattva, som (lik Opererende Thetan i Scientology) ikke lenger er bundet til en fysisk kropp.

VI.XIII. SCIENTOLOGY-DOGME – AUDITERING SOM PRESTELIG VEILEDNING

Metodene som anvendes i Scientology, utgjør en form for prestelig veiledning, helt bestemt organisert som teknikkene for *auditering* (fra latin *audire* å lytte). Auditeringens spesielle teknikker og apparater er organisert som en teknologi som utgjør kjernen i scientologisk religiøs praksis. Dette praksismønsteret er avgjørende for alle som ønsker å erfare trosretningsens frelsende utbytte, og Hubbards prestasjon har vært å redusere prosessen med åndelige opplysning til et sett av ordnede prosedyrer som systematisk når dypere bevissthetsnivåer. Denne metoden, lik den om bekreftelse i Kristen Vitenskap, hevdes å eliminere både følelsen av synd og virkningene fra forgangen lidelse og ugjerning.

VI.XIV. SCIENTOLOGY-DOGME – FRELSENS STADIER

De to hovedstadiene i denne helende og soteriologiske prosessen er tilstandene som er beskrevet som henholdsvis Clear og Opererende thetan. Preclearen som for første gang støter på Scientology, plages av mental bagasje fra forgangne smertelige og emosjonelle opplevelser. Auditering søker å få disse tingene frem i bevisstheten, å få personen til å kommunisere med fortiden sin, å konfrontere de begivenhetene som har forårsaket emosjonell utladning, og med det ta personen til et punkt hvor han hever seg over den utladningen og kan undersøke disse hittil glemte forstyrrelsene med full sinnsro og rasjonell forståelse. De skadelige virkningene fra slike ting oppløses dermed. Mentale blokkeringer, skyldfølelser og følelser av utilstrekkelighet, fiksering på forgangne traumer eller tilfeldige store hendelser med emosjonelle forstyrrelse, beseires. Personen bringes opp «til nåtid», det vil si at han blir befridd fra de skadelige virkningene fra hendelser som har funnet sted på «tidssporet» tidligere i thetanens nåværende liv eller i forgangne liv. Ved å forbedre kommunikasjon bringer auditering thetanen inn i en tilstand der tidligere hindringer har blitt eliminert. Han er definert som Clear, et vesen som ikke lenger har sitt eget reaktive sinn, som er selvdeterminert, i det minste med hensyn til sin egen tilværelse. En Opererende thetan er på et høyere nivå i den samme prosessen, siden den også har skaffet seg kontroll over omgivelsene sine. Den er ikke lenger avhengig av den kroppen den for tiden bebor: Det sies faktisk at den ikke lenger er i en kropp. Med andre ord kunne det bli sagt at en Opererende thetan er et vesen som har realisert sitt fulle åndelige potensial, som har skaffet seg frelse. Det aktuelle verket, *Hva er Scientology?* (s. 222) stadfester: «På nivået Opererende thetan har man å gjøre med individets egen udødelighet som åndelig vesen. Man har å gjøre med thetanen selv i relasjon til evigheten ... det finnes stadier høyere enn det til dødelig menneske.»

VI.XV. RELIGIØSE ROLLER I SCIENTOLOGY – AUDITØREN

Religiøse prestetjenester er tilgjengelige i Scientology gjennom fire forbundne virkende krefter, hvis roller både utfyller og til en viss grad overlapper hverandre. Disse funksjonærene er auditøren, casesupervisoren, kurssupervisoren og presten. Auditørens rolle er fundamental: Auditering er den helt vesentlige teknikken for ervervelse av den formen for opplysning som personen til slutt reddes med. Auditøren er trent i ferdigheter han hjelper andre med, og hjelper dem til å hjelpe seg selv. «Det forventes at alle Scientology-auditører blir ordinert som prester» [*Hva er Scientology?* s. 557], og hver eneste auditor har tatt treningskurs som gjør ham skikket for prestegjerning, selv om det kan være at han ikke egentlig påtar seg den rollen. Auditøren lærer hvordan han skal behandle preclearen som søker hans hjelp, så nøytralt og saklig som mulig. Til forskjell fra skriftefaren i den romersk-katolske kirken går auditøren ikke frem i henhold til sin egen åndelige innsikt og sine egne personlige vurderinger av preclearens behov; han følger de foreskrevne prosedyrene til minste detalj. Hele Scientologys driv er rettet mot å utelukke utilsiktede, tilfeldige og særegne elementer fra dens terapeutiske og åndelige prestegjerninger. All mulig anstrengelse gjøres for å sikre at auditøremosjoner ikke forstyrrer auditeringens standardiserte prosedyrer og teknikker. Prestelig veiledning sees derfor på, spesielt i auditeringssituasjonen, som en mye mer eksakt teknikk enn den generelt har vært betraktet som i konvensjonelle kirker, og mye større og mer presis oppmerksomhet vies den. For Scientologer er prestelig veiledning ikke levering av tilfeldige råd gitt ut fra personlig skjønn eller varierende kompetanse fra en person til en annen, men et systematisk og kontrollert forsøk på å fremme selv-innsikt og åndelige kunnskap.

VI.XVI. RELIGIØSE ROLLER I SCIENTOLOGY – CASESUPERVISOREN

Ansaret for korrekt anvendelse av auditeringsprosedyrer ligger hos casesupervisoren. En av casesupervisorens viktigste funksjoner er å gå grundig gjennom notatene auditørene har tatt i auditeringssessionen det dreier seg om. Disse notatene er høyst tekniske, uforståelige for andre enn en trent auditor – og består av noteringer angående den anvendte auditeringsprosedyren, reaksjoner angitt av E-meteret og hvordan preclearen greide seg. Notatene skal være komplette nok til å vise at preclearens åndelige utvikling er i samsvar med Scientologys soteriologi. Casesupervisoren er i stand til å forstå disse tekniske notatene, siden han selv er en høyt trent auditor som har gått gjennom ekstra spesialisert trening som casesupervisor. Han sjekker om auditeringen har overholdt foreskrevne standarder, om teknikkene har blitt korrekt anvendt og om preclearen gjør passende fremskritt. Skulle det ha skjedd noen feil i auditeringen, oppdager og korrigerer casesupervisoren det. Han kan kreve at en auditor som gjør feil, studerer de

feilanstendte materialene på nytt og praktiserer den korrekte prosedyren for å sikre at disse feilene ikke gjentar seg. Etter hver session fastsetter han auditeringens neste trinn. Siden folk er forskjellige, blir hvert tilfelle gjennomgått individuelt for å bestemme de passende prosessene som skal anvendes, og for å sikre at preclearen gjør behørig åndelige fremskritt. Casesupervisorens rolle sørger slik for at Scientology-auditering blir skikkelig utført og kontrollert.

VI.XVII. RELIGIØSE ROLLER I SCIENTOLOGY – KURSSUPERVISOREN

Kurssupervisoren er enda mer fundamental for utøvelsen av Scientology enn auditøren. Det er kurssupervisoren som trener auditørene etter de nøyaktige standardene Hubbard la frem. Kurssupervisoren er ekspert i studieteknikkene Hubbard utviklet. Han er trent i å identifisere ethvert hinder mot forståelse og å løse enhver vanskelighet de som studerer scientologisk litteratur kunne støte på. Kurssupervisoren sørger for at studenten forstår Scientology-teori og mestrer anvendelsen av den gjennom driller og øvelser. Til forskjell fra undervisere i andre klasserom holder ikke kurssupervisoren foredrag, heller ikke kommer han på noe tidspunkt med sin egen tolkning av emnet. Dette punktet er viktig fordi scientologer tror at resultatene som oppnås i Scientology, kun kommer ved å følge Scientologys skrifter nøyaktig som skrevet av Hubbard. Muntlige tolkninger gitt av lærer til student, ville, uansett hvor utilsiktet, uunngåelig innebære endring av originalmaterialet. Derfor er kurssupervisoren nødvendigvis en ekspert i å gjenkjenne situasjonen der en studenter støter på et problem, og i å dirigere ham til stedet hvor han med egne bestrebelser kan finne løsningen på det.

VI.XVIII. RELIGIØSE ROLLER I SCIENTOLOGY – PRESTEN

Alle Scientologys kirker og misjoner har en prest. Han er en trent auditør, og prestekurset er en essensiell del av treningen hans. Dette kurset presenterer Scientology som religion, som et middel mennesket kan oppnå frelse med. Det omfatter en introduksjon til verdens store religioners lære; trening i å forrette religiøse tjenester og seremonier; studium av Scientologys trosbekjennelse og kodekser; samt instruksjon i teknologien for etikk og auditering. Prestelig veiledning er kanskje den viktigste siden av prestens rolle, ikke bare i den generelle forstand hvor slik rådgivning gis under auditeringens forløp, men heller i den mer diffuse forstand, ved å lytte til problemer og vanskeligheter scientologer har med å mestre troens lære og teknikker. Prester søker å jevne ut organisasjonelle operasjoner, og søker, hvis anmodet om det, å tolke moralske og endog familiære anliggender i samsvar med prinsipper fra Scientology. I sitt

virke innenfor en bestemt Scientology-organisasjon fungerer de mye slik en biskops prest gjør i den konvensjonelle kirken. Presten er den som forretter kirkens overgangsritualer (navngivnings-, bryllups- og begravelsesritualer). Når det gjelder ukentlige religiøse tjenester (avholdt på søndager fordi det generelt passer best), arrangerer presten tjenesten, som han utøver et visst helhetlig skjønn over. Under tjenesten ivaretar han også prekenrollen, mye likt en frikirkelig prest, og her er funksjonen hans fortolker (heller enn taler). Forelesningen hans har bestandig nøye å gjøre med læren og anvendelsen av troens prinsipper.

VI.XIX. TEKNISKE MIDLER FOR ÅNDELIGE MÅL – EN RELIGION, IKKE EN VITENSKAP

For å forstå Scientologys virke og dens religiøse utøvere, er det nødvendig å være klar over at Scientology forener tekniske midler med åndelige mål. Dens vekt på teknikk, dens bruk av teknisk språk og dens insistering på systematisk prosedyre og en detaljert orden skulle ikke tilsløre dens grunnleggende anliggendes åndelige og soteriologiske natur. Scientology er en religion som trådte frem i en tid dominert av vitenskap; dens metoder bærer preg av tidsalderen den ble til i. En del av dens grunnleggende engasjement er uttrykt i ideen at mennesket trenger å tenke rasjonelt, og å styre sine egne kraftige, men opprørende emosjoner. Kun på den måten kan mennesket oppnå den komplette frie viljen og selvdeterminismen som scientologer mener er dets rett og dets nødvendighet. For å skaffe seg frelse må personen konsekvent og resolutt anvende godt uttrykte formler. På samme måte som Kristen Vitenskap søker Scientology å beskjeftige seg med vissheter. Scientologys endelige mål ville synes å overgå empiriske bevis, og dens tilhengers overbevisninger er transcendent, metafysiske og åndelige, selv om religionen legger vekt på personlig erfaring som veien til personlig overbevisning eller visshet. Den vitenskapelige stilen i scientologisk drøftelse forringer ikke dens religiøse status og anliggender.

VII. EN SOSIOLOGISK ANALYSE AV SCIENTOLOGYKIRKENS UTVIKLING

VII.I. SCIENTOLOGISKE IDEERS UTVIKLING – TIDLIGERE LIV

Fra midten av 1950 hadde Hubbard allerede innsett at tidligere liv kunne være av viktighet i å forklare menneskets problemer. Stiftelsen han etablerte i Elizabeth i New Jersey, ofret seg på den tiden til studiet av mulige fordeler av å «gjenkalle» «omstendighetene ved forutgående

inkarnasjoners dødsfall» [Joseph A. Winter, *A Doctor's Report on Dianetics: Theory and Therapy*, New York: 1951 s. 189]. Denne interessen utviklet seg til et klart forpliktende tilsagn til det synspunktet at skadelige opplevelser i tidligere liv (så vel som tidlig i livet) skapte «engrammer» (inntrykk eller mentale inntryksbilder som danner det reaktive sinnet, som er forbundet med smerte og ubevissthet, og som forårsaker sykdom, hemninger og herav irrasjonell oppførsel). Dianetics og Scientology var derfor nødt til å bli utvidet for å kunne eliminere disse engrammene, så vel som de som var dannet av tidlige opplevelser i personens nåværende liv.

VII.II. SCIENTOLOGISKE IDEERS UTVIKLING – FRA DIANETICS TIL SCIENTOLOGY

På et annet nivå ble forstyrrelsen av mentalt liv uttrykt som at theta, tankens univers, hadde blitt «enturbulert» av MEST. Auditering var ment å skulle befri theta fra denne byrden. Begrepet theta ble dessuten i 1951 underkastet en forbedring, da det ble anerkjent som «livskraft, elan vital, ånden, sjelen» [i *Vitenskapen om overlevelse*, I, s. 4]. På dette tidspunktet kan Hubbards trossystem kanskje sies å ha blitt et system for kurering av sjeler. Denne utviklingen ble mer tydelig da Hubbard i 1952 introduserte Scientology, og dette nye, utvidede og mer omfattende trossystemet tok inn Dianetics og utstyrte den med en mer fullt ut samordnet metafysisk logisk begrunnelse. *Theta* ble nå til *thetanen*, en mer eksplisitt parallell til sjelen, og systemets religiøse dimensjon ble nå tydelig. Thetanen ble oppfattet som personens ekte identitet, personen selv (det som er bevisst om å være bevisst), og Scientologys teori skaffet nå den metafysiske rettferdiggjørelsen for den soteriologiske oppgaven å frigjøre thetanen fra de tidligere livenes skadelige konsekvenser (tidligere beboelser av menneskekropper).

VII.III. SCIENTOLOGISKE IDEERS UTVIKLING – THETAN OG KROPP

Personen kan ikke snakke om «thetanen min», siden personen egentlig *er* thetanen som bebor kroppen; i denne forstand ses thetanen som viktigere enn sjelen i konvensjonell kristen fortolkning. Thetanen trenger inn i en kropp (ved, etter eller til og med før fødselen), idet den søker identitet. I denne forstand har Scientology en viss likhet med de forestillingene som den buddhistiske teorien om reinkarnasjon inneholder. Hubbard er likevel mer utvetydig og presis i sin karakterisering av thetanenes forflytning til nye kropper enn noe som kan finnes i buddhistiske skrifter.

VII.IV. UMIDDELBAR OG ENDELIG FRELSE

Scientology-auditeringens innledende mål er å befri thetanen fra det reaktive sinnets begrensninger: Det endelige målet er å rehabilitere thetanen slik at den kan nå en stabil tilstand der den ikke lenger har et reaktivt sinn. Den utvikler seg fra å være opptatt med det direkte og umiddelbare målet om sin egen overlevelse (førstedynamikken), til en stadig større erkjennelse av mulighetene for frelse etter hvert som den i økende grad identifiserer seg med familien, grupper, menneskeheten, dyreriket, universet, åndelige tilstander og uendeligheten eller Gud. Følgelig er thetanens endelige mål mens den arbeider seg gjennom de åtte dynamikkene, å oppnå en form for gudelignende tilstand som scientologer refererer til som «Full OT» eller «Opprinnelig tilstand».

VII.V. SCIENTOLOGYS SOTERIOLOGI

Dette systemet er i seg selv en soteriologi, en frelsesdogme. Hvis den endelige tilstanden synes å overgå den frelsen som vanligvis fremstilles i kristen religion, er det fordi soteriologer ofte beskjeftiger seg med den nære snarere enn den endelige frelse. Kristendommen inneholder også forestillinger om mennesket som en medarving med Kristus, skjønt de mer begrensede utsiktene til at sjelen endelig når himmelen, ofte har tilfredsstilt både kirken og lekfolk. Men allikevel, i noen bevegelser – mormonisme er ett eksempel – er ideen om at mennesket kan oppnå status som gud, uttrykkelig anerkjent. Vilåårene som frelse kan oppnås under, varierer i Scientology, men den langsiktige ideen om å redde sjelen er lett å kjenne igjen i dens lære. I dens utøvelse legges det vekt på de umiddelbare målene om å redde personens fornuft, kurere hans psykiske kvaler og hjelpe ham med å overvinne depresjon, men de begrunnes med henvisning til soteriologien skissert over.

VII.VI. LIKHETER MED BUDDHISME OG SANKHYA-SKOLEN

Livets mekanismer, som beskrevet av Scientology, har stor likhet med de i både buddhisme og hinduismens sankhya-skole. Akkumuleringen av en reaktiv bank i sinnet har noen likheter med ideen om karma. Forestillingen om tidligere liv har mye til felles med østerlandske religioners teorier om reinkarnasjon. Ideen om å skaffe seg adgang til forskjellige bevissthetsnivåer finnes i yoga (yoga-skolen er nært forbundet med sankhya-skolen), og yogien anses for å være i stand til å oppnå overnaturlig kraft.

VII.VII. FRELSE SOM EN GLOBAL OG SOM EN INDIVIDUELL MULIGHET

Den endelige fremtidsutsikten for thetanenes frelse innbefatter ideen om overlevelse for menneskeheten og dyreriket og det materielle universet gjennom Scientologys virke. Dette elementet av omtanke for samfunnet og kosmos eksisterer unektelig i Scientology. Ideen om «clearing av planeten» (lage «Cleare» – folk som har blitt helt fri det reaktive sinnet) har blitt fremsatt som et mål. Hubbard har imidlertid av og til skiftet vektlegging og skrev: «Scientology er ikke interessert i å 'redde verden', men i å gjøre dyktige *enkeltpersoner* mer dyktige med eksakt standard teknologisk henvendelse til selve personen, som er ånden.» [*Scientologys karakter*, 1968, s. 5.]. Men det som kan være lagt vekt på her, er at frelsen av verden i seg selv avhenger av de individuelle thetanenes frelse – et typisk evangelisk ettertrykk.

VII.VIII. MORALLÆRE I SCIENTOLOGY

Det blir noen ganger antydnet at det er et kjennemerke for religion å foreskrive en moralkodeks, selv om religioner varierer betraktelig i hvor høy grad de binder seg til en bestemt moralkodeks. Scientology begynte med det generelle målet om å øke individets potensial. I dens vektlegging av frihet innførte den et mer ettergivende syn på moralitet enn det som er gitt uttrykk for av tradisjonelle kristne kirker. Like fullt har Hubbard, fra den svært tidlige fremstillingen av Dianetics, gjort det klart at personen var ansvarlig for sine egne begrensninger: At en thetan var grunnleggende sett god og ville minske sin egen styrke om han skulle begå ytterligere skadelige handlinger. Vektleggingen av auditeringen er også for å kreve at personen bør konfrontere problemer og ta ansvar for sitt eget vel. Han må innrømme «overhandlingene» (skadelige handlinger) som han har begått i både sitt nåværende og i sine tidligere liv.

I en viktig bok, *Introduksjon til Scientologi-etikk*, legger L. Ron Hubbard frem de etiske standardene som kreves av en scientolog, og gjør det klart at et forpliktende tilsagn til etikk var fundamentalt for troen. Individets mål er overlevelse – det vil si overlevelse på alle åtte dynamikkene, fra omhu for selvet og familien hele veien opp til trangen i retning av eksistens som evigheten, den såkalte Gudsdynamikken [se seksjon VI.IX]. Som scientologisk begrep er overlevelse i pakt med alle religioners generelle anliggende – frelse. Etisk opptreden anses å være rasjonell atferd som bidrar til det formålet. På den måten la Hubbard vekt på enkeltpersonens behov for å anvende etiske standarder på sin atferd og for å oppføre seg rasjonelt, hvis han skulle oppnå egen frelse og tilrettelegge den for hele menneskeheten. På den måten blir scientologer, på måter som er analoge til buddhistens egennyttige forpliktelse

til gode gjerninger som en måte å forbedre sin fremtidige karma på, anbefalt å oppføre seg rasjonelt – det vil si etisk – i retning oppnåelse av overlevelse, for seg selv og for den stadig økende kretsen som favnes av de åtte dynamikkene. Hubbard skrev: «Etikk er handlingene et individ foretar overfor seg selv for å oppnå optimal overlevelse for seg selv og andre på alle dynamikker. Etiske handlinger er overlevelseshandlinger. Uten bruk av etikk overlever vi ikke» [s. 19]. Overlevelse er ikke blott overlevelse. Det er snarere overlevelse i en heldig tilstand. «Overlevelse måles i glede» [s. 31]. Følgelig medfører frelse, som i kristendommen, en tilstand av lykke. Men «et rent hjerte og rene hender er den eneste måten å oppnå lykke og overlevelse på» [s. 28]; følgelig fordrer overlevelse i praksis opprettholdelse av moralske standarder. Hubbard skrev: «Når det gjelder idealer, når det gjelder ærlighet, når det gjelder ens kjærlighet til sine medmennesker: Man kan ikke finne god overlevelse for én eller for mange der disse tingene mangler» [s. 24]. Scientology-etikk innbefatter moralkodekser, men går videre ved å stadfeste den essensielle fornuften i scientologisk etikk, hvis anvendelse ses som den eneste måten å avhjelpe den forfallende tilstanden til samtidens moral samt anti-sosiale personligheters aktiviteter, og å frelse menneskeheten på.

I 1981 formulerte Hubbard et sett med moralske forskrifter, sagt å være basert på sunn fornuft. Han beskrev heftet de ble presentert i, som «et selvstendig arbeid ... ikke en del av noe religiøst dogme» og hadde til hensikt at de skulle bli viden spredd som en løsning på det moderne samfunnets synkende moralstandarder; imidlertid tok scientologer denne moralkodeksen i bruk som en del av religionen. Denne kodeksen gjenspeiler i betydelig grad både De ti bud og andre forskrifter for kristen moralitet, uttrykt i moderne språk og med tillegg av sosial, funksjonell og pragmatisk berettigelse for mange av prinsippene som fremsettes. Kodeksen forbyr mord; tyveri; usannhet; alle ulovlige handlinger; å påføre folk av god vilje skade; og den pålegger, blant annet, troskap mot seksualpartnere; respekt for foreldre; assistanse til barn; måtehold; støtte til rettferdig styre; oppfyllelse av forpliktelser; respekt for andres religiøse overbevisninger; omsorg for helbred og miljø; flid; og dyktighet. I både negative og positive ordelag inneholder den en versjon av den gyldne regel som hyppig er gjengitt i kristne tradisjoner som: «Gjør ikke mot andre det du ikke vil at andre skal gjøre mot deg.» Heftet anmoder dets lesere om å gi eksemplarer av heftet til alle andre hvis lykke og overlevelse leseren er opptatt av.

VII.IX. SCIENTOLOGYS RELIGIØSE PÅSTANDER

Til tross for de forskjellige momentene beskrevet over som har å gjøre med religion, gjorde Scientology i utgangspunktet ikke krav på å være en religion. Selv da tre kirker i 1954 ble gjort til juridiske enheter for Scientology (med litt ulike navn), var Scientologys religiøse innhold ennå

ikke fullt undersøkt. Hubbard forsikret imidlertid at Scientology hadde religiøse hensikter. Han skrev: «Scientology har oppnådd målet for religion uttrykt i hele Menneskets skrevne historie: Frigjøringen av sjelen gjennom visdom. Det er en langt mer intellektuell religion enn den som var kjent for Vesten så sent som i 1950. Hvis vi uten terapi bare underviste i sannhetene våre, ville vi bringe sivilisasjon til et barbarisk Vesten.» [*Skapelsen av menneskelig evner*, s. 417]. Hubbard anså helt klart at i noen henseender var kristendom mindre fremskreden enn buddhisme, og refererte til den kristne dommedagen som «... en slags barbarisk fortolkning av det Gautama Buddha snakket om: sjelens frigjøring fra syklusen av fødsler og død» [*Phoenix-foredragene*, 1968, s. 29–30]. Scientology selv var en religion i «den eldste og mest fullstendige forstand» [*ibid.* s. 35]. I *Scientologys karakter*, 1968, gjentok Hubbard noen av disse tidlige momentene og hevdet at Scientologys bakgrunn omfattet Vedaene, Taoen, Buddha, hebreerne og Jesus, så vel som flere filosofer. Scientology hadde «tilveiebragt den første religiøse teknologien til å overvinne det overveldende etterslepet med forsømmelse av det åndelige» [s. 10], og han så for seg at denne kombinerte Gautama Buddhas ærlighet og presisjon med Henry Fords viktige produktive praktiskhet [s. 12]. Han så på auditøren som en som var trent i auditeringsteknologi, og på scientologisk trening som religiøs utdanning.

VII.X. L. RON HUBBARD SOM RELIGIØS LEDER

Den påstanden fremsettes ofte (av deres tilhengere, om ikke av dem selv) at grunnleggerne av religiøse bevegelser er spesielle åpenbaringsrepresentanter som et høyeste vesen uttrykker seg gjennom. Denne profetiske formen for religiøs ledelse er karakteristisk for bevegelser i den vanlige jødisk-kristne-muslimske tradisjonen, men i den hinduistiske-buddhistiske tradisjonen ses den religiøse lederen mer typisk på som en mester som er til nytte for sine tilhengere ved å vise dem den veien til innsikt han selv har vandret. Hubbard føyer seg i mye større grad til denne sistnevnte modellen. Han presenteres som en lærer som, heller enn å ha fått religiøse sannheter åpenbart for seg, gjennom vitenskapelig forskning sies å ha oppdaget fakta som gir uttrykk for visse terapeutiske praksiser og en metafysisk samling av kunnskap som klargjør menneskets høyere væren og endelige skjebne. Nåtidige scientologiske publikasjoner bygger opp et bilde av Hubbard hvor han gjerne beskrives som et geni, svært mye i stilen brukt i overdrevent rosende biografier lagd for å øke omdømmet til og hylle den unike erfaringen til profeter, guruer og grunnleggere av religiøse bevegelser [for eksempel: *Hva er Scientology?* s. 83–137]. I den kristne tradisjonen er de religiøse lederne, hvis roller og lovpriste renomméer minner mest om Hubbards i Scientology, Mary Baker Eddy, grunnlegger av Kristen Vitenskap og lederne av ulike Ny tanke-bevegelser sent i det nittende og tidlig i det tjuende århundret.

VII.XI. RELIGION OG KIRKEORGANISASJON

Det er overhodet ikke nødvendig for en religion eller et religiøst system å organisere seg som en kirke. De åndelige elementene innenfor det scientologiske systemet gjorde seg gjeldende før bevegelsen registrerte kirkeorganisasjoner, og disse elementene, tatt under ett, berettiger unektelig betegnelsen av Scientologys trossystem som en religion. Men selv om kriteriet for å være en religion var å være organisert som en kirke, ville Scientology bestå denne testen. I 1950-årene ble Kirken organisert som juridisk enhet og en trosbekjennelse kunngjort, og formen for visse seremonier ble foreskrevet. Trosbekjennelsen og seremoniene formaliserte institusjonelt forpliktelsene innbefattet i Scientologys trossystem. Scientologys geistlige struktur er hierarkisk og gjenspeiler det gradvise systemet av lærdom og åndelige opplysning som er nødvendig for å mestre dens lære. Organisasjoner på lavere nivåer forvaltes som misjoner som oppfattes som evangelistiske krefter. Kirkene på lavere nivåer påtar seg det som kan betegnes som elementær trening av prester som leder til ordinasjon, og tjener lokale forsamlinger av «sognets» medlemmer. Dette sjiktet av kirkeorganisasjoner utgjør kjernen i systemet. Over dette nivået finnes det høyere kirkeorganisatoriske nivåer som driver med avansert auditørtrening og auditering. De høyere organisasjonsnivåene sørger for veiledning til lavere nivåers institusjoner. Sammenlignbart med denne strukturen har kirken utviklet et frivillig lekt presteskap som går gjennom trening for sosialt og samfunnsmessig arbeid. Selve presteskaper er hierarkisk organisert, der hver grad blir angitt av fullførelsen av sertifiserte treningskurs. På de lavere kvalifikasjonsnivåene tar de frivillige prestene på seg, blant annet, besøk i fengsler og sykehus, mens prester på høyere nivåer søker, der antallet berettiger det, å skape menigheter av scientologer. Den formelle overordnede geistlige strukturen har visse likheter med den i kristne trosretninger, hvor ulik læren og praksisene enn kan være. Det frivillige prestskapet har visse vage paralleller i lekdiakonene i Den anglikanske kirke og andre kirker.

VII.XII. SCIENTOLOGYS TROSBEKJENNELSE

I verket *Ceremonies of the Founding Church of Scientology*, 1966, ble det forklart at: «I en Scientologykirke-service bruker vi ikke bønner, fromme holdninger eller trusler om fordømmelse. Vi bruker faktaene, sannhetene, forståelsene som har blitt oppdaget i vitenskapen Scientology» [s. 7]. Scientologykirkens trosbekjennelse legger stor vekt på menneskerettigheter. Den stadfester troen på at alle mennesker ble skapt med de samme rettigheter og har rett til sine egne religiøse praksiser og utøvelsen av dem; til sitt eget liv, sin forstand, å forsvare seg selv og til å «skape, velge, hjelpe eller støtte sine egne organisasjoner, kirker og regjeringer» og «til fritt å tenke, tale og skrive sine egne meninger ...». Den bekrefter også troen på at

«studiet av sinnet og helbredelsen av mentalt forårsaket lidelser ikke bør skilles fra religion eller tolereres i ikke-religiøse områder». Den hevder «at Mennesket grunnleggende er godt; at det streber etter å overleve; at dets overlevelse avhenger av det selv og dets medmennesker og av dets oppnåelse av brorskap med universet». Det bekreftes dessuten at «... vi i denne kirke tror at Guds lover forbyr mennesket å tilintetgjøre sin egen art; å tilintetgjøre et annet menneskes forstand; å tilintetgjøre eller slavebinde en annens sjel; å tilintetgjøre eller svekke overlevelsen for sine feller eller sin gruppe. Og vi i denne kirke tror at ånden kan frelses og at ånden alene kan frelse eller helbrede legemet».

VII.XIII. SCIENTOLOGY-SEREMONIER

De bryllups- og begravelsesseremonier som er foreskrevet for Kirken, om enn noe ukonvensjonelle, avviker ikke radikalt fra vanlig praksis i Vestens samfunn. Dåpsseremonien, referert til som en «navngivningsseremoni», er mer eksplisitt forpliktet til prinsippene i det scientologiske trossystemet. Dens formål er å bistå thetanen som nylig kom til å skaffe seg denne bestemte kroppen. På tidspunktet for dens ervervelse av en ny kropp menes det at thetanen ikke kjenner identiteten sin, og denne navngivningsseremonien er en måte å hjelpe thetanen med å lære identiteten til sin nye kropp, kroppens foreldre og gudforeldrene som vil bistå det nye vesenet. Denne seremonien er derfor en type orienteringsprosess, helt i samsvar med scientologisk metafysikk.

VIII. FORESTILLINGER OM TILBEDELSE OG FRELSE

VIII.I. TILBEDELSE – ET BEGREP I ENDRING

Teistiske religioner – tradisjonell kristendom blant dem – hefter viktighet ved tilbedelse, som er formaliserte uttrykk for aktelse og ærefrykt for en guddom, ydmykhet, underkastelse for denne guddommen, bønn (kommunikasjon med guddommen), proklamasjon til hans pris og takksigelse for hans goder. (Eldre forestillinger om tilbedelse omfatter også ofring – av dyr eller menneske – og formildelsesgjerninger til en hevngjerrig eller sjalu guddom. Men forestillinger om tilbedelse har endret seg, og eldre former for tilbedelse, som en gang ble ansett som absolutt nødvendige, holdes i dag for å være imot loven. Ideen om tilbedelse endrer seg i våre egne tider, både innen tradisjonelle kirker og blant nye bevegelser.) Den tradisjonelle forestillingen om tilbedelse forbindes vanligvis med postuleringen av en guddom (eller guddommer) eller en personlighet som er objektet for tilbedelsesfulle holdninger og

handlinger. Denne definisjonen av tilbedelse, som stemmer overens med de som ble benyttet i nylige rettssaker i England, er nøye basert på modellen i historiske jødisk-kristne-muslimske skikker. Slik empiriske bevis tydelig viser, skjer imidlertid ikke tilbedelse i den betydningen i alle religioner, og der den skjer, manifesterer den markante variasjoner, hvorav noen er gitt som eksempel under.

VIII.II. VARIASJONER I TILBEDELSE – THERAVADA-BUDDHISME

Først: Theravada-buddhisme – i dens rene form – og visse andre religioner postulerer ikke en høyeste guddom, men en ultimat lov eller et ultimat prinsipp som hverken krever eller avhenger av ærefrykten, lovprisingen eller tilbedelsen fra troende. Det er generelt akseptert at en guddom ikke er et *sine qua non* for en religion. Derfor må det – hvis begrepet skal holdes på – tas i bruk en videre definisjon for tilbedelse enn den som er foreskrevet i den kristne tradisjonen.

VIII.III. VARIASJONER I TILBEDELSE – NICHIRENBUDDHISME

For det andre: Det finnes religiøse bevegelser, for eksempel innenfor nichirenbuddhismen, som nekter for høyeste vesener, men som forlanger tilbedelse av en gjenstand. Soka gakkai-buddhister, en bevegelse som har omkring 15 millioner tilhengere med omkring 6000 i England, tilber Gohonzon, en mandala, hvor det er skrevet inn den endelige sannhetens livsviktige symboler eller formler. Ved å tilbe Gohonzon forventer disse buddhistene velsignelse fra den. Følgelig kan noe som ligner begrepet tilbedelse, slik det forstås i kristen sammenhenger, forekomme selv når eksistensen av et høyeste vesen uttrykkelig benektes.

VIII.IV. VARIASJONER I TILBEDELSE – KVEKERE

For det tredje: Selv innenfor den generelle kristne tradisjonen trenger holdninger av ærefrykt og ydmykhet ikke nødvendigvis å innebære bestemte former for opptreden, som de som kan observeres i ortodokse, romersk-katolske og høykirkelige anglikanske religiøse gudstjenester, der tilhengerne kan bukke, knele eller bøye seg dypt, fremsi lovprisninger, takksigelser, velsignelser og søker, med ydmyk bønn, å få velsignelse til gjengjeld. Innenfor kristendommen er det mange bevegelser som følger andre skikker: Kvekerne er et overbevisende eksempel. Kvekerne møtes i ærefryktens ånd, men engasjerer seg ikke i formelle tilbedelseshandlinger som faste eller fremsagte bønner, synging av hymner eller messing av salmer. Ofte forretter de hele samlingen sin i stillhet.

VIII.V. VARIASJONER I TILBEDELSE – KRISTEN VITENSKAP

For det fjerde: Innenfor kristendommen har det vært en tendens, både innenfor gamle tiders etablerte kirker og i et mangfold av relativt nylig oppståtte grupper, til at begrepet gud uttrykkes i mer og mer abstrakte termer. Siden noen store moderne teologer har omdefinert forestillingene om Gud, og ofte eliminerer ideen om Gud som en person (se over, avsnitt IV.III.), virker eldre forestillinger om tilbedelse anakronistiske for noen. Meningsmålinger viser at en jevnt økende del av de som tror på Gud, likevel ikke tror at Gud er en person, de påstår snarere at Gud er en kraft. I nylig oppståtte bevegelser er det noen ganger former for «tilbedelse» som er tilpasset denne mer moderne, abstrakte forståelsen av guddom. Ett eksempel er Kristen Vitenskap. Siden denne bevegelsen, som er mer enn 70 år eldre enn Scientology, har mange kjennetegn felles med Scientology, og siden Kristen Vitenskap lenge har vært anerkjent som en religion, blir holdningen til tilbedelse i den bevegelsen undersøkt mer utførlig. I Kristen Vitenskap er Gud definert som «Prinsipp», «Liv», «Sannhet», «Kjærlighet», «Sinn», «Ånd» og «Sjel». Disse upersonlige abstraksjonene krever ikke noen manifestasjoner av underkastelse og ærefrykt, og slike foranstaltninger gis det bare begrenset uttrykk for i Kristen Vitenskaps gudstjenester. Mary Baker Eddys (grunnleggeren av Kristen Vitenskap) meninger om tilbedelse er skildret i disse [oversatte] sitatene fra hennes lærebok: *Science and Health with Key to the Scriptures*:

Hørbare bønner kan aldri fungere som åndelig forståelse ... Lange bønner, overtro og trosbekjennelser klipper kjærlighetens sterke vinger og bekler religion i menneskelige former. Hva som enn legemliggjør tilbedelse, hemmer det menneskets åndelige vekst og avholder det fra åpent å vise sin makt over uriktighet. [s. 4–5]

Elsker du 'Herren, din Gud, av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av hele ditt sinn'? Dette budet inneholder mye, endog oppgivelsen av all sansning, hengivenhet og tilbedelse, som kun er materiell. [s. 9]

Jesu historie skapte en ny kalender, som vi kaller den kristne æra; men han innførte ingen ritualistisk tilbedelse. [s. 20]

Det er sørgelig at vendingen gudstjeneste så generelt har endt opp med å bety allmenn tilbedelse i stedet for daglige gjerninger. [s. 40]

Vi tilber bare åndelig når vi slutter å tilbe materielt. Åndelig fromhet er kristendommens sjel. Tilbedelse gjennom mediet materie er hedenskap. Jødiske og andre ritualer er representantene for og skyggene av sann tilbedelse. [s. 140]

Israelittene konsentrerte sine tanker om det materielle i sine forsøk på å tilbe det åndelige. For dem var materie en substans, og ånd var skygge. De regnet med å tilbe ånd fra et materielt standpunkt, men dette var umulig. De kunne henvende seg til Jehova, men bønnene deres brakte ikke ned noe bevis på at de ble hørt, fordi de forstod ikke Gud nok til å være i stand til å vise hans makt til å lege. [s. 351]

Selv om tilhengerne av Kristen Vitenskap bruker Fadervår når de samles, er denne bønnen oversatt til flere stadfestelser i samsvar med Eddys lære. Stille bønn er i Kristen Vitenskap stadfestelse av «sannheter», ikke ydmyk bønn; Gud er et «prinsipp» som skal tilkjenne seg, ikke et «vesen» som skal blidgjøres eller gjøres forsonlig stemt. Følgelig er tilbedelse, i Kristen Vitenskap, forskjellig i form, stemning og uttrykk fra tilbedelse i tradisjonelle kirker.

VIII.VI. TILBEDELSE DEFINERES UT FRA DENS FORMÅL, IKKE DENS FORM

De foregående kommentarene om variasjoner i tilbedelse gir uttrykk for behovet for – hvis alt det passende empiriske beviset skal tas hensyn til – en mye videre definisjon av tilbedelse enn den som er innskrenket til og er avhengig av en spesifikk tradisjons forutsetninger. Formene som er tradisjonelle i kristne kirker, uttømmer ikke alle de ulike måtene tilbedelse kan skje og skjer på (selv innenfor kristne kirker). Det bør skilles mellom de eksterne formene for tilbedelse (som kan være særegne, lokale, regionale eller nasjonale) og tilbedelsens formål, som vi kan fremholde som universelle. Formålet med tilbedelse er å etablere en nær forbindelse mellom tilbedere og det overnaturlige ultimate (vesen, gjenstand, lov, prinsipp, dimensjon, «årsak til væren» eller «grunnleggende anliggende») uansett på hvilken måte det ultimate oppfattes av den religiøse gruppen som tilbederen tilhører, med hans endelige oppnåelse av frelse eller opplysning for øye. Det å fremheve at tilbedelsens definerende karaktertrekk ligger i dens formål, tydeliggjør den kulturelle relativiteten de ulike formene for tilbedelse antar. Så snart tilbedelse defineres ved henvisning til dens formål, kan vi fatte de skiftende forestillingene om det ultimate, som strekker seg fra avgudsbilder til transcendent lover. På den måten blir et avgudsbilde tilbedt som en despotisk entitet som gir begunstigelse eller påfører skader; tilbedelsen av en antropomorf guddom markerer snarere et forhold, med

tillit, men også med avhengighet; tilbedelse av mer sofistikerte forestillinger av et høyeste vesen legger mindre vekt på guddommens emosjonelle flyktighet og poengterer søken etter harmoni i lynne i samsvar med mer generelle etiske prinsipper; tilbedelse av en helt abstrakt ultimat sannhet, lov eller dimensjon har tendens til å handle om utbredelsen av kunnskap, oppnåelsen av opplysning og realiseringen av fullt menneskelig potensial. Alle disse ulikt spesifiserte målene kan ses som del av menneskets søken etter frelse, hvor forskjellig selve frelsen enn kan oppfattes. Aktelse for det ultimate, for menneskets «årsak til væren», hvordan enn skildret, er et generelt kjennetegn for respekten og omsorgen for livet, som ikke avhenger av noen bestemte kulturbundne atferdsformer eller -normer.

VIII.VII. NEDGANGEN I DEN POETISKE TILBEDELSESFORMEN

I multireligiøse samfunn må ideen om hva som utgjør tilbedelse, angis i abstrakte termer hvis religionsmangfoldet skal anerkjennes på behørig måte. Den nye og fortsettende trenden i religion går mot uttrykk som er abstrakte og lettere allmenngjorte. Dette gjelder ikke bare for betydningsfulle teologer og blant geistligheten, men er også tydelig hos mange nye religiøse bevegelser. I en vitenskapelig og teknologisk tidsalder har menneskets oppfatning av guddommen, eller av det ultimate, en tendens til å bli forstått i termer som selv er mer overensstemmende med vitenskapelig og teknisk erfaring, selv om denne typen av språk og begrepsdannelse står i kontrast til tradisjonelt poetisk bildespråk som en gang var typisk for religiøs uttrykksfullhet. Den poetiske formen blir jevnt forlatt, ikke bare i nye bevegelser, men også i de såkalte tradisjonelle kirkene, slik det kan ses av den romersk-katolske kirkens liturgiske reformer siden det annet Vatikankonsil og i erstatningen av Den anglikanske kirkes felles bønnbok med mer prosaiske, folkelige og dagligdagse uttrykksformer. Utenfor disse kirkene, i bevegelser uten forpliktelse til selv rudimentær respekt for tradisjonen, har skapingen av nytt språk og nye liturgiske former nytt godt av enda større frihet. Blant disse bevegelsene er Scientology.

VIII.VIII. KOMMUNIKASJON SOM TILBEDELSE

Scientology byr på en gjennomført abstrakt forståelse av det høyeste vesen som Den åttende dynamikken. Scientologer søker å ekspandere bevisstheten og fatteevnen sin til å spenne over alle dimensjoner av væren, med formålet å bistå og være en del av Det høyeste vesens eller evighetens overlevelse. Scientologer ærer livet og anerkjenner Gud som en ultimat årsak til væren, men denne anerkjennelsen innebærer ikke spesielle former for atferd som i det hele tatt kommer nær opp til de handlingene som holdes for å være «tilbedelse» i tradisjonelle kristne kirker.

Scientology er en bevegelse som innlemmer folk fra forskjellige religiøse bakgrunner; som fremhever nye forestillinger om skapelsen, meningen med livet og frelse; og dens lære støtter seg til mer enn en av de store religiøse tradisjonene så vel som til generell vitenskapelig orientering. Det er derfor helt passende at Scientology skulle legge frem sine teorier i abstrakte og universelle termer, og at dens oppfatning av tilbedelse forener disse perspektivene. Det generelle synspunktet har blitt uttrykt som følger: «I Scientology definerer vi tilbedelse uttrykt i kommunikasjon. Den som kunne tilbe effektivt, ville være den som så seg selv i stand til å stå den distansen som er nødvendig for å kunne kommunisere med Det høyeste vesen» [*Scientology som en religion*, s. 30].

Essensen i Scientology er forståelse gjennom kommunikasjon – kommunikasjon med thetanens egen fortid og med omgivelsene, og i den forstand kan den sammenlignes med kommunikasjonen som finner sted i kristen tilbedelse, kommunikasjonen som personen søker med guddommen i bønn og i nattverdens sakrament, hvor han visselig ter seg, slik de tradisjonelle kirkene formulerer det, som en «kommunikant». Formålet er hovedsakelig det samme – renselsen av personen, rehabiliteringen av hans sjel som del av den langvarige frelselsesprosessen. I Scientology er det to fundamentale former for slik kommunikasjon – auditering og trening.

Auditering, som foregår som personens private kommunikasjon med sin (thetanens) fortid, blir formidlet av auditøren og E-meteret, men er i sitt innerste vesen en prosess til å bringe personen i bedre forbindelse med sitt sanne og opprinnelige selv, og som i denne forstand søker å sette ham i kontakt med en grunnleggende åndelig virkelighet.

Trening i Scientology-skriften er kommunikasjon med eksistensens fundamentale sannheter og grunn. Gjennom økt forståelse søker personen mer kommunikasjon med sitt grunnleggende selv, med andre og med alt liv. Disse aktivitetene deler også elementer som er karakteristiske for tilbedelse, selv om slike aspekter som tilbedelse (av en guddom), antikvert bekymring for ens forsoning og de eldgamle prosedyrene for forbønn, i denne moderne sammenheng, er erstattet.

VIII.IX. SCIENTOLOGYS OVERLEVELSESMÅL

Nøkkelbetegnelsen som viser formålet med de tjenestene som utføres i et Scientology-kapell, er «overlevelse», et begrep som gjentatte ganger vektlegges i scientologisk litteratur. «Overlevelse» er imidlertid blott et moderne synonym for det gamle religiøse begrepet «frelse», og frelse er i alle religioner hovedformålet med tilbedelse, etablering av en forbindelse mellom en mektige

guddom og den underordnede tilbeder, som vil resultere i forminskelse eller eliminering av uheldige eller syndige opplevelser og mangfoldiggjøring av goder som kulminerer i det endelige godet et fortsettende liv. Scientology handler om thetanens frelse, dens frigjøring fra påhengt materie, energi, rom og tid, og i det mer umiddelbare tilfellet, om dens evne til å overvinne kroppslige skavanker og livets daglige omskiftelser. Thetanen, som overmenneskelig essens eller sjel, eksisterte før den fysiske kroppen og har utsikt til å overleve den. Den overlevelsen er i siste instans knyttet til Åttendedynamikkens, Det høyeste vesens, overlevelse og Scientology-servicene auditering og trening for å øke bevisstheten om denne ultimate virkeligheten. Utøvelsen er dermed en anledning for deltakerne til å fornye og forsterke sin anerkjennelse av det overnaturlige. I den vide betydningen som vi har undersøkt over, er dette en anledning for tilbedelse og opplysning.

VIII.X. AUDITERING OG TRENING

De sentrale aktivitetene i Scientology er auditering og trening. Gjennom disse oppnås den åndelige frelse. Bare med disse midlene kan thetanen – det vil si personen – bli frigjort og nå det åndelige stadiet å være «årsak» over liv og den materielle verden. Auditering, hvor personen konfronterer sin egen forgangne smerte og traumer, hjelper ham med å opprette kontroll over livet sitt og befri ham fra det reaktive sinnets irrasjonelle impulser. Derfor kan det sies at en preclear, ved å bli auditert, tar fatt på en åndelig søken etter frelse hvis goder akkumuleres, og som i siste instans fører til en tilstand hvor thetanen slutter å være «enturbulert» av materielle beskaenheter (MEST). En slik åndelig søken, med frelse som sitt endelige mål, uansett hvor forskjellige de ytre formene og dogmatiske spesifikasjonene kan være, er det sentrale, altoverskyggende anliggende for alle verdens avanserte religioner.

Trening rettes mot å kommunisere visdom til alle som søker opplysning, så vel som til dem som er engasjerte i å hjelpe andre i deres bestrebelser på å oppnå frelse. Innbefattet i disse prosessene er kravet om at personen ser sine egne tidligere smertelige erfaringer i øynene og overvinner tendensen til å omplassere skyld for egne feil hos andre. Trening med dette som formål oppnås gjennom en serie med hierarkisk graderte kurs hvor studenten lærer og perfeksjonerer auditeringsteknikkene som, så snart den rette standarden er nådd, formodes å kunne bli effektivt anvendt på en hvilken som helst preclear. Trening er organisert som et intensivt program. Alle som har vært vitne til den konsentrerte hengivenheten hos dem som går gjennom treningskursene, som jeg var under besøk i Scientologykirken på Saint Hill Manor, kan ikke annet enn å bli imponert over den målbevisstheten og seriositeten angående formål som konstant utvises av studentene, noe som naturligvis er et religiøst engasjement.

VIII.XI. SEGERDALS FEIL

Scientology er en religion hvis organisering fra første stund ikke følger tradisjonelle linjer for menigheter. I en tid da de konvensjonelle kirkene, stilt overfor den moderne kommunikasjonsrevolusjonen, begynner å innse menighetstrukturenes begrensninger og å eksperimentere med andre mønstre for tilbedelse, har Scientology allerede utviklet en ny og mer intensiv prosedyre for åndelige kirkehandlinger. En-til-en-forholdet som kreves av auditering, og det intensive systemet for trening av auditører, utgjør et mønster av omhu for hver spesifikke person, som i sin pastorale omtanke langt overgår alt konvensjonelle former for hjelp til menigheter kunne by på.

Stikk i strid med vanlig oppfatning har Scientologys tilbedelsespraksiser ennå til gode å blitt tatt opp i rettssalene. I en tidlig rettssak, *Regina v. Registrar-General Ex parte Segerdal and Another*, 1970, var det sentrale spørsmålet hvorvidt en bygning som Scientologykirken opprettholdt i East Grinstead, kvalifiserte som et «møtested for religiøs tilbedelse» på grunnlag av at tjenestene som kirken holdt der, var i overensstemmelse med kriteriene som gjaldt for å avgjøre hva tilbedelse er. Disse tjenestene bestod av slike seremonier som ukentlige prekener og andre samlinger, dåp, begravelser og bryllupsseremonier. Selv om lord Denning i denne saken avsa kjennelse for at disse bestemte tjenestene ikke utgjorde tilbedelse, ligger faktisk kjernen i Scientologys religiøse praksis i prosedyrene for auditering og trening. For scientologer er det i disse aktivitetene at tilbedelse skjer – som kommunikasjon med åndelig realitet – ikke i de servicene som ble tatt opp av retten i Segerdal. Det kan selvsagt være at disse tilbedelsesaktivitetene ikke føyer seg etter modellen som påberopes av domstoler som har kristen tilbedelse i tankene, siden det ikke dreier seg om tilbedelse av en guddom, men i utøvernes forståelse er den tilbedelse.

Det er åpenbart ut fra det som er hevdet over (avsnitt VIII.I–VIII.VI) om at helt klart ikke alle religioner postulerer et høyeste vesen. I Segerdal-saken refererte lord Denning til buddhismen som et unntak fra det prinsippet han sluttet seg til, og sa at det kunne være andre unntak. Hvorfor skulle Scientology ikke være ett av dem? Hvis det finnes unntak, er det ikke selve prinsippet det settes spørsmålstegn ved og dermed den anvendte definisjonen som annulleres? Tendensen til å gå tilbake til å legge vekt på et høyeste vesen som et nødvendig element i tilbedelse, tross diskusjon om unntak, indikerer i hvilken grad kulturelt bestemte forutsetninger holdes på til tross for bevis på det motsatte fra andre kulturer. Faktisk anerkjenner naturligvis Scientology et høyeste vesen, men forestiller seg den eksistensen som noe som ikke lett kan oppfattes, og som kommunikasjon med, på dette stadiet av menneskelig opplysning, er en sjelden ting. Altså, mens Scientology postulerer Et høyeste vesen, antas det ikke at mennesker

normalt kan gjøre krav på inngående viten om den eksistensen. Dette vitner i seg selv om en form for ydmykhet som noen ganger mangler i religioner hvor personer oppfordres til å gjøre dristigere krav på å kjenne Guds vilje og tanke.

I lys av denne begrensede forståelsen av Det høyeste vesen, vil holdningene tillit, ikke fremmed i kristendom, sammen med påkallelse, ærefrykt, lovprising og forbønn, bli upassende. De ville ikke være mindre passende for kristne som bifalt formularene som definerer Det høyeste vesen, fremsatt av moderne teologer (se avsnitt IV.II). Det mangler ikke ærefrykt blant scientologer, som tar selve skapelsen som et ærbødighetsobjekt, men uten en Gud oppfattet i antropomorfe termer, blir elementene og formen for tilbedelse i den jødisk-kristne tradisjonen uanvendelige. Når tilbedelsens essens ses å være dens formål og mål, heller enn dens ytre former, er det ikke vanskelig å godta scientologiske praksiser som en form for tilbedelse.

IX. AKADEMIKERS VURDERING AV SCIENTOLOGY

IX.I. AKADEMISKE VURDERINGER AV HVA SOM UTGJØR RELIGION

Akademisk vurdering av hva som utgjør religion er i siste instans basert på observasjon av menneskelig atferd: De observerbare fenomenene gir egnede empiriske bevis til å avgjøre tegn på religion slik den praktiseres. Utviklingen hos akademiske disipliner som er forpliktet til objektivitet, upartiskhet og etisk nøytralitet, samt nedgangen i normgivende tilnæringsmåters innflytelse (typisk funnet i teologi), har sørget for nye plattformer for vurdering av hva som utgjør religion.

IX.II. SCIENTOLOGYS RELIGIØSE STATUS SOM VURDERT AV AKADEMIKERE

Akademiske sosiologer, i hvis felt det objektive studiet av religiøse bevegelser havner, anerkjenner generelt Scientology som en religion. Et kort avhandling om Scientology er inkludert i *Religious Movements in Contemporary America*, redigert av Zaretsky og Mark P. Leone (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1973), hvor forfatteren uten tvil refererer til Scientology som en religion. I et verk redigert av britisk sosiolog Eileen Barker: *Of Gods and Men: New Religious Movements in the West*, (Macon, Georgia: Mercer University Press, 1983), blir Scientology uproblematisk behandlet som en religion i tre av fire vitenskapelige artikler som vier denne bestemte bevegelsen oppmerksomhet. I den fjerde artikkelen (*Participation Rates in New Religious and Para-religious Movements* av Frederick Bird og William Reimer fra Concordia

University, Montreal), blir Scientology i forbifarten referert til som en ny terapi-bevegelse og, underforstått, som en para-religiøs bevegelse. Forfatterne sier imidlertid om Scientology og noen andre grupper at de hadde blitt tatt med «fordi de i sin symbolisme og sitt ritual på slående likedanne måter søker å avføde et reservoar av hellig kraft inne i hver person ...» (s. 218). I et annet verk, også redigert av Eileen Barker, *New Religious Movements: A Perspective for Understanding Society* (New York: Edwin Mellen Press 1982), nevnes Scientology bare kort av noen av de ulike forfatterne, men ingen steder er det noen antydning om at Scientology er annet enn en religiøs bevegelse, og den er i slutten av bindet inkludert i en ordliste over nye religiøse bevegelser.

I et kort studium viet sekterisme av den nærværende forfatteren [Bryan Wilson, *Religious Sects*, (London: Weidenfeld; and New York, MacGraw Hill, 1970)] som presenterte en klassifisering av typer av sekter, var Scientology inkludert: Jeg anså den (og gjør det stadig) udiskutabelt som en religiøs gruppe. I det verket var Scientology klassifisert som av lik sosiologisk type som Kristen Vitenskap, teosofi, Aetheriussamfunnet og forskjellige Ny tanke-bevegelser (slik som Church of Religious Science, Unity School of Christianity og Divine Science).

I 1990 publiserte jeg boken *The Social Dimensions of Sectarianism*, (Oxford: Clarendon Press), en samling studier av ulike sekter og nye religiøse bevegelser. Et kapittel med tittelen «Scientology: A Secularized Religion» var spesielt viet spørsmålet om hvorvidt Scientology kunne anses som en religion, og konkluderte at Scientology såvisst skulle anerkjennes som en religion, og en som spente over begreper og forskrifter som var sammenfallende med samtidige sekulariserte og rasjonaliserte samfunn.

Nyere sosiologiske studier inntok den samme holdningen. Dr. Peter Clarke, direktør for Centre for New Religions ved King's College i London, nøler derfor ikke, idet han vurderer størrelsen og utviklingen hos nye religiøse bevegelser i Europa, med å inkludere Scientology som en religion i sin bok *The New Evangelists* (London: Ethnographica, 1987). Professor James A. Beckford, nå professor i sosiologi ved University of Warwick, tar i boken sin *Cult Controversies: Social Response to the New Religious Movements*, (London: Tavistock, 1985) – som en gest til publikums forutfattede meninger – i bruk termen «sekt», men han gjør så bare etter å ta avstand fra enhver nedsettende sammenheng i bruken av den. Viktigere er imidlertid det faktum at han, uten noen betingelser, anerkjenner Scientology som en religion. Han skriver: (s. 12), «Sosiologer [er] uenige angående den passende betegnelsen for religiøse grupper slike som Den Forente Familie, Scientology, Familien og International Society for Krishna Consciousness ...» Den uenigheten er om hvorvidt slike bevegelser bør betegnes som sekter,

kulter eller ganske enkelt som nye religiøse bevegelser – men at de alle er religioner, lar ikke Beckfords redegjørelse leseren være i tvil om. Den mest autoritative av alle, professor Eileen Barker ved London School of Economics og forhenværende direktør for INFORM (Information Network Focus on New Religious Movements), en organisasjon med direkte finansiell støtte fra innenriksdepartementet, skrev en bok: *New Religious Movements: A Practical Introduction* (London: Her Majesty's Stationery Office, 1989), spesifikt ment for å skaffe publikum (og spesielt slektningene til omvendte) nøyaktig informasjon om nye religioner og hvordan å ha med dem å gjøre. I det verket tar hun for gitt at Scientology er del av emnet hennes som religion (s. 147) og inkluderer Scientologykirken i et tillegg hvor om lag tjuesju nye religiøse bevegelser er beskrevet.

IX.III. ER SCIENTOLOGY EN RELIGION? – PROFESSOR FLINN

I en samling vitenskapelige artikler redigert av jesuitt-sosiologen professor Joseph H. Fichter, S.J., ved Loyola University i New Orleans, (*Alternatives to American Mainline Churches*, New York: Rose of Sharon Press, 1983), tar Frank K. Flinn, nå Adjunct Professor i religionsstudier ved Washington University i St. Louis i Missouri, svært inngående fatt på spørsmålet om Scientologys religiøse status. Han drøfter først Dianetics' religiøse status:

Mange kommentatorer hevder at Scientology er mentalterapi forkledd som religion. Spørsmålets kjerne er imidlertid hvorvidt man kan skille terapi fra religion eller endog fra filosofi med en fast regel. Det greske ordet *therapeuo* (å helbrede, kurere, gjenopprette) forekommer hyppig i Det nye testamente, og viser til både åndelige og fysiske helbredelser foretatt av Jesus av Nasaret ...

Mens Dianetics hadde religiøse og åndelige tendenser, var den ennå ikke en religion i termens fulle betydning ... Dianetics lovte ikke det som kan kalles «transcendentale» belønninger som det normale resultatet av sin terapi. Den lovte dog «trans-normale» belønninger ... For det andre, i Dianetics-trinnet til bevegelsen ble engrammer sporet tilbake til tidligst i fosterstadiet ... For det tredje hadde Dianetics bare fire «dynamikker» eller «tranger til overlevelse» – selvet, sex, grupper og menneskeheten ... For det fjerde [brukte] auditeringsteknikkene i Dianetics-fasen [ikke] «E-meteret».

Det har vært mye debatt om når Scientology begynte å være en religion. Man kan peke på opprettelsen av Hubbard-assosiasjonen av scientologer i Phoenix, Arizona som en juridisk enhet i 1952, og deretter på etableringen av Founding Church of

Scientology i 1954. Rettslig opprettelse som juridisk enhet forteller oss imidlertid ikke når spesifikke religiøse begreper tok form i kirkens forståelse av seg selv. Disse debattene minner en dog om en av det nittende århundrets kontroverser om når kristendommen begynte: I Jesu livstid? Ved pinse? Gjennom Paulus' og apostlenes forkynnergjerninger? (s. 96–97)

Flinn behandler deretter de fire faktorene skissert over i overgangen fra Dianetics til Scientology, konstaterer at den første faktoren, skiftet til transcendentale mål, kjennetegnes av skiftet fra målet 'Clear' til målet å skape en 'Opererende thetan' og legger til: «Begrepet 'thetan' viser ikke lenger til en mental tilstand, men er analogt med det kristne begrep om 'ånd' eller 'sjel' som er udødelig og over både hjerne og sinn.» (s. 98) For det andre ble engrammer nå relatert til tidligere liv. For det tredje ble nye dynamikker lagt til for å inkludere overlevelsen til dyr, det materielle universet, ånden og uendeligheten. Og for det fjerde ble E-meteret introdusert, om hvilket han sier: «Fra det perspektiv jeg foreslår ... ses bruken av E-meteret bedre på som et 'teknologisk sakrament'. Akkurat slik kristne definerer et sakrament (f.eks. dåp) som et 'ytre og synlig tegn på en indre eller usynlig nåde', slik ser scientologer E-meteret som en ekstern og synlig indikator på en indre og usynlig tilstand ('Clear').» (s. 99)

Flinn legger til denne ytterligere kommentaren:

Ordet religion er utledet fra *religare*, som betyr 'å binde sammen igjen'. Dette fører meg til den generelle definisjonen av religion som et trossystem uttrykt i symboler som binder sammen livene til personer og/eller grupper, som utferdiges i et sett av religiøse praksiser (ritualer) og opprettholdes av en organisert livsmåte. Troen, praksisene og livsmåten binder folks liv sammen for å gi deres eksistens ultimat betydning. Mens alle religioner har rudimentære elementer av alle tre aspekter, poengterer for eksempel noen det organisatoriske systemet, eller livsmåten, over trossystemet eller de rituelle praksisene. I Scientology ser vi et eksempel på en gruppe som begynte med religiøse praksiser (auditeringsteknikkene) og snart utviklet en sterk geistlig struktur, og først da formaliserte den sitt trossystem i en trosbekjennelse. Dette betyr ikke at dens trossystem ikke var latent i de tidlige faser av kirkens utvikling. Det var ganske enkelt ikke kodifisert på en formell måte [slik] den organisatoriske teknologien var fra starten. (s. 104–105)

Med en «sterk geistlig struktur» viser Flinn til den generelle organisering av Scientology, dens system av hierarkisk arrangerte kurs og auditeringsprosedyrer.

X. SCIENTOLOGY OG ANDRE TROSRETNINGER

X.I. NOEN LIKHETER MELLOM SCIENTOLOGY OG ANDRE TROSRETNINGER

Scientology avviker radikalt fra tradisjonelle kristne kirker og dissentersektorer i spørsmål om ideologi, praksis og organisering. Men likevel, fra et bredere synspunkt, som i et multikulturelt og multireligiøst samfunn må være alminnelig utbredt, fremgår det tydelig at Scientology på alle vesentlige punkter innehar en posisjon veldig nær den som andre bevegelser som ubestridelig er religioner, innehar. Ideologisk sett har den betydelig likhet med hinduismens sankhya-skole. I sine menighetsaktiviteter, som dog er langt mindre sentrale enn det som er tilfellet med frikirkebevegelser, er de punktene det legges vekt på, ikke desto mindre ikke ulike de hos noen frikirke-grupper. Dens soteriologiske mål er i fremtredende grad metafysiske og ligner i visse henseender de hos Kristen Vitenskap.

X.II. DOBBELT MEDLEMSKAP

Et særskilt trekk ved Scientology er at dens medlemmer ikke trenger å gi opp andre religiøse overbevisninger eller tilknytninger når de begynner med Scientology. Det kunne fra dette særpreget bli sluttet at Scientology selv var tilfreds med kun å være et ekstra eller supplerende sett av religiøse overbevisninger og praksiser, men en slik konklusjon ville ikke være berettiget. Jeg har snakket med overordnede tjenestemenn i Kirken, så vel som med individuelle scientologer om denne siden ved Scientology, og deres svar var at selv om eksklusivitet ikke er obligatorisk, skjer det i praksis. Ifølge dem gir man, etter hvert som man blir mer involvert i Scientology, uvegerlig avkall på sin tidligere tro. Det er for eksempel min erfaring at en jøde som blir scientolog, kunne fortsette å være knyttet til jødedommen av kulturelle grunner, og kunne feire jødiske helligdager med familie og venner, men han eller hun ville ikke praktisere og ville ikke tro på jødisk teologi. Fra mitt ståsted som forsker virker denne forklaringen korrekt. Scientologer regner troen sin som en komplett religion som krever engasjement fra medlemmene sine.

Dessuten, mens det er et kjennetegn for den jødisk-kristne-muslimske tradisjonen at religiøs forpliktelse er eksklusiv og at dobbelt eller multippelt medlemskap ikke tolereres, er dette prinsippet langt fra enerådende blant religioner. Det kreves ikke i de fleste grenene av hinduisme og buddhisme. Buddha forbød ikke tilbedelse av lokale guder. Hinduismen er tolerant med hensyn til troskap til flere. I Japan regner et stort antall personer seg selv som både buddhister og shintoister. Religionssymbiose er et velkjent fenomen, og i visse henseender

har det også forekommet i kristendom (for eksempel i visse anglikanske biskopers toleranse for spiritualisme og pinsebevegelser, selv om disse trossystemene ikke spesifikt har plass i offisiell dogme). Det faktum at Scientology antar et forskjellig standpunkt fra det som er vanlig i vestlig kristendom, ved å respektere dobbelte eller multiple tilknytninger, er ikke en gyldig grunn for å nekte den status som religion.

X.III. SCIENTOLOGYS EKSOTERISKE OG ESOTERISKE ELEMENTER

Det offentlige bildet av Scientology er ikke i pakt med vanlige stereotypiske ideer om religion. Dens litteratur kan inndeles i vidt utbredt eksoterisk litteratur og i en esoterisk litteratur. Den eksoteriske litteraturen handler hovedsakelig om Scientologys grunnleggende metafysiske prinsipper og den praktiske anvendelse av dem for å hjelpe folk med å mestre sine problemer med kommunikasjon, forhold og opprettholdelsen av intelligente, rasjonelle og positive tilpasninger til livet. Den restriksjonsbelagte samlede mengden av esoterisk litteratur, som bare gjøres tilgjengelig for videregående Scientology-studenter, byr både på en mer fullstendig redegjørelse av religionens metafysikk og på mer avanserte auditeringsteknikker. I mer detalj fremlegger den teorien om theta (åndens opphavlige tanke); dens forringelse ved å bli involvert i det materielle universet av materie, energi, rom og tid underveis i tidligere liv; og angir måten som mennesket kan skaffe seg – strengt tatt, gjenvinne – overnaturlige evner på. Bare scientologer som er ganske viderekommende, anses for å være i stand til å fatte betydningen av denne utlegningen av trossystemet og til fullt ut å forstå auditeringsprosedyrene for de høyere nivåene gitt i den esoteriske litteraturen.

I å skille mellom eksoterisk og esoterisk lære er Scientology på ingen måte unik blant religioner. Ut fra prinsippet uttrykt av Jesus: «Ennå har jeg mye å si dere, men dere kan ikke bære det nå» (Johannes 16:12) og av Paulus om å skille fast føde for garvede troende fra melk for barn (Korinterne I 3:1–3 og Hebreerne 5:12–14), har ulike kristne bevegelser opprettholdt et skille mellom elementære og viderekomne dogmer og praksiser. Den generelle gnostiske tradisjonen i kristendommens utkant var eksplisitt forpliktet til bevaringen av esoteriske dogmer, og samtidige kristne bevegelser, noen ganger karakterisert av vitenskapsmenn som sekter av den «gnostiske» typen, skiller vanligvis på en slik måte. Et eksempel er Kristen Vitenskap hvis generelle lære utvides med emner som, av utpekte lærere i spesielle klasser, blir lært dem som aspirerer til å bli anerkjente utøvere, og hvis innhold er fortrolig. I tillegg til disse tilfellene åpner Jesu Kristi kirke av de siste dagers hellige bare for adgang til sine spesielle seremonier for de mormonerne som har god status og får en tillatelse fra biskopen sin: som blant annet viser at de har oppfylt sin forpliktelse om tiende på 10 prosent av inntekten sin til kirken: ingen andre for lov til å se disse ritualene. Pinsebevegelsen, som

står konvensjonell protestantisme nær, røper ofte bare den fulle betydning av sin lære om og praksis om «åndens gaver» ved utpekte servicer, og ikke ved de møtene som er beregnet på å tiltrekke seg publikum som ikke er pinsevenner. Rettferdiggjørelsen for slik differensiering er også et utdanningsmessig prinsipp – avanserte materialer er bare tilgjengelige for dem som har gjennomgått tidligere og mer elementær instruksjon som setter dem i stand til å assimilere instruksjon på høyere nivåer. Dette er standpunktet tatt av Scientology, hvis lære krever konsentrert og systematisk innsats fra studenter.

XI. TEGN PÅ RELIGION ANVENDT PÅ SCIENTOLOGY

XI.I. ELIMINERINGEN AV KULTURELL FORDOM

Det er forskjellige klare vanskeligheter med hensyn til å vurdere nye religiøse bevegelser. En av dem er at det i de fleste samfunn finnes uuttalte antakelser om religion, som legger stor verdi i høy alder og tradisjon. Religiøs bruk og uttryksmåte legitimeres ofte ved uttrykkelig hentydning til tradisjon. Fornyelse i religiøse anliggender er ikke lett å oppmuntre til eller få aksept for. Et annet problem er den sterke normative holdningen hos den ortodokse personen (spesielt i den jødisk-kristne-muslimske tradisjonen) som fordømmer avvik og bruker et strengt nedsettende språk til å beskrive dem («sekt», «kult», «frikirkelighet», «dissens», osv.). Et tredje problem er antydnet i det foregående avsnittet, nemlig at det er særdeles vanskelig for dem som har tatt til seg kulturen i et samfunn og er oppdratt i en religiøs tradisjon, å forstå andres trossystemer, å legge vekt på deres religiøse higen og å anerkjenne berettigelsen i deres måter å uttrykke seg på. Visse kulturelle fordommer og skylappsyn innkapsles i religiøse ideer. Men når man søker å forklare en slik bevegelse som Scientology, er det absolutt nødvendig at disse hindrene blir gjenkjent og overvunnet. Dette innebærer ikke at man for å forstå et sett av religiøse ideer, må akseptere dem som sanne, men hvis andres religiøse tro skal bli viet behørig respekt, må en viss rapport etableres.

XI.II. SAKEN SÅ LANGT

Den ovenstående drøftingen er nødvendigvis vidtfavnende og omstendelig, involverer *en passant* sammenligninger med andre religiøse bevegelser og en gjennomgang av litteratur lagt frem av scientologer samt litteratur om Scientology av akademiske kommentatorer. Historien, dogmene, praksisene og de religiøse organisasjonene og moralske implikasjonene til Scientology har blitt kort gransket med særlig oppmerksomhet på de fasettene som er mest

aktuelle i den nærværende evalueringen av bevegelsens religiøse status. En slik evaluering, hvor mange relevante betraktninger har blitt lagt frem, tilfredsstiller påstanden at Scientology er en religion. Like fullt, siden vi har forsøkt (avsnitt II.I over) å legge frem, uttrykt i abstrakt generalisering, de særpregene og funksjonene som er vidt utbredte og følgelig med rimelig sannsynlighet er å finne i religiøse systemer, er det nå passende å ta den modellen i nøye overveid bruk som en referansemåling for Scientologys forlangende om å være en religion. Det er stor forskjell mellom terminologien brukt i Scientology og i modellens spesifikasjoner, men dette kunne, i det minste til en viss grad, være tilfellet for mange – kanskje alle – religiøse bevegelser. Ikke desto mindre, ved å ta generaliteten i de brukte abstrakte begrepene med i beregningen, burde det, uten unødige vansker eller potensial for uenighet, være mulig å se i hvilken grad Scientology tilfredsstiller behovene på listen vi har lagd.

XI.III. SCIENTOLOGY I LYS AV TEGNENE PÅ RELIGION

Vi sammenligner nå Scientologys kjennetegn med sannsynlighetslisten over særpregene og funksjonene i religion som er lagt frem i avsnitt II.I over. Vi noterer de punktene hvor Scientology stemmer overens som Samsvar eller Begrenset samsvar; de hvor den ikke stemmer overens som Ikke-samsvar eller Begrenset ikke-samsvar og andre tilfeller som Uten konklusjon.

- (a) Thetaner er makter som overgår normal sansepersepsjon. Det påpekes også at Scientology bekrefter eksistensen av et høyeste vesen. Samsvar.
- (b) Scientology postulerer at thetaner skapte naturens orden. Samsvar.
- (c) Thetaner bebor menneskekropper, noe som innebærer kontinuerlig inngripen i den materielle verden. Samsvar.
- (d) Thetaner opererte før menneskehistoriens forløp, og de sies å ha skapt det fysiske universet og ha tatt bolig i kropper for sin egen fornøyles skyld, for å ha identitet og for å spille et spill. Dette er imidlertid et ubestemt formål, og det høyeste vesen i Scientology blir ikke fremholdt som å ha definitive formål. Begrenset samsvar.
- (e) Thetanenes aktivitet og menneskenes aktivitet er identiske. Thetanens fremtidige liv vil bli dypt påvirket i den utstrekning den skaffer seg frigjøring fra det reaktive sinnet, i tillegg til å bli dypt påvirket av den samme prosessen i sin nåværende livstid. Samsvar.

- (f) Auditering og trening er metoder som en person kan påvirke sin skjebne med, helt opplagt i dette liv og i livene til de kroppene han senere kan bebo. Samsvar.
- (g) Ritualer som symbolisme i tilbedelsens tradisjonelle forstand (f.eks. katolsk messe), er i Scientology minimale og rudimentære, slik de er blant kvekere, men de eksisterer. Ikke desto mindre, for å innta et konservativt standpunkt kan vi anse dette punktet som Uten konklusjon.
- (h) Forsonende handlinger (f.eks. offer eller botsøvelse) er fraværende i Scientology. Personen søker visdom og åndelig opplysning. Ikke-samsvar.
- (i) Uttrykk for hengivenhet, takknemlighet, reverens og lydighet mot overnaturlige makter er praktisk talt fraværende, bortsett fra i overgangsritualene foreskrevet i Scientology. Ikke-samsvar.
- (j) Selv om Scientology har et karakteristisk språk som gir en måte å styrke gruppens interne verdier på, og L. Ron Hubbards skrifter eller lære holdes for å være hellige i termens vanlige bibetydning, kan ikke dette sies å være i overensstemmelse med den tekniske betydningen av hellig, som: «ting holdt atskilt og forbudt». Ikke-samsvar.
- (k) Oppføringer for feiring eller felles botsøvelser er ikke et sterkt karakteristisk element hos Scientology, men i de senere år har bevegelsen skaffet seg flere minnetilstelninger, inkludert feiringen av årsdagen for Hubbards fødsel, datoen for stiftelsen av Den internasjonale assosiasjonen av scientologer og en dato for feiring av auditører for deres engasjement. Begrenset samsvar.
- (l) Scientologer deltar i relativt få fellesritualer, men bevegelsens lære inneholder en full verdensanskuelse og trekker på den måten medlemmene inn i en følelse av fellesskap og en felles identitet. Begrenset samsvar.
- (m) Scientology er ikke en i høy grad moralistisk religion, men etter som de fulle konsekvensene av dens metafysiske antakelser har blitt forstått, har interessen for moralsk riktighet vokst. Siden 1981 har scientologers moralforventninger blitt

klart formulert: De minner om De ti buds guddommelige befalinger og gjør den lenge opprettholdt saken å redusere «overthandlinger» (skadelige handlinger) mer tydelig. Dogmene om det reaktive sinnet og reinkarnasjon inneholder etiske orienteringer lik dem i buddhismen. Samsvar.

- (n) Scientology legger stor vekt på formålets alvor, aldri sviktende engasjement og lojalitet mot organisasjonen og dens medlemmer. Samsvar.
- (o) Scientologys lære om det å ta bolig i et annet legeme oppfyller kriteriet fullt ut. Det akkumulerende reaktive sinnet stemmer overens med thetanens mangler, og slike mangler kan reduseres ved å anvende scientologiske teknikker. Samsvar.
- (p) Scientology har tjenestemenn som primært virker som «skriftefedre» (auditører), hvorav noen også er prester, hvis oppgaver primært er fortolkende og pastorale. Auditører, kurssupervisorer og prester (faktisk alle stabsmedlemmer) søker å beskytte Scientologys teori og praksis mot besmittelse og er i den forstand voktere. Samsvar.
- (q) Auditører, kurssupervisorer og prester får lønn. Samsvar.
- (r) Scientology har en samling av metafysiske dogmer som gir en forklaring på meningen med livet og dets formål, og en utførlig teori om menneskelig psykologi så vel som en redegjørelse for det fysiske universets opprinnelse og funksjon. Samsvar.
- (s) Scientologys legitimitet er i form av åpenbaring ved L. Ron Hubbard. Hubbards egne kilder inneholder omtale av Orientens eldgamle visdom, men hevdes nesten utelukkende å være resultater av forskning. Blandingen av å påberope seg tradisjon, karisma og vitenskap har blitt sett i andre moderne religiøse bevegelser, på iøynefallende vis i Kristen Vitenskap. Begrenset samsvar.
- (t) Påstander om sannheten i noen av Scientologys dogmer kan ikke testes empirisk, men auditeringens effektivitet sies å kunne bevises pragmatisk. Scientologys mål avhenger likevel av tro på dogmets metafysiske aspekter, selv om metoden hevdes å være åpen for empirisk test. Begrenset samsvar.

XI.IV. GJENNOMGANG AV SAMMENLIGNINGEN

Den foregående vurderingen av Scientology i lys av sannsynlighetslisten for religion resulterer i elleve punkter hvor det er samsvar; fem punkter hvor det er begrenset samsvar; tre punkter hvor det ikke er noe samsvar og ett punkt uten konklusjon. Det kan naturligvis ikke tas for gitt at disse forskjellige særpregene og funksjonene i religion har lik tyngde, og den numeriske summen bør ikke gi et urimelig mekanisk vurderingsgrunnlag. Noen punkter – for eksempel eksistensen av en betalt samling av eksperter – skjønt vanlig for religioner, er ikke begrenset til religioner, og kan derfor menes å være av mindre viktighet enn andre punkter. Likeledes kunne det forsonende elementet som er vanlig i religion, holdes for bare å være et gjenværende særpreg fra tidligere mønstre av kvasi-magisk avhengighet som mer nylig stiftede religioner har frigjort seg fra. Mens de fleste tradisjonelle religioner ville tilfredsstille de fleste av disse sannsynlighetene, ville mange godt kjente trosretninger mangle samsvar med noen av dem. Vi har konstatert dette om kvekerne med hensyn til tilbedelse, og om Kristen Vitenskap med hensyn til legitimering. Unitarene ville komme til kort på ganske mange punkter – tilbedelse, sakralgjøring, tradisjonelle begreper om synd og dyd og kanskje med hensyn til den metafysiske lærens signifikans. Hverken kristadelfianerne eller kvekerne ville møte kriteriet relatert til religiøse eksperter og deres lønn.

XI.V. SCIENTOLOGER OPPFATTER TROEN SIN SOM EN RELIGION

Bruken av den foregående listen bør ikke få lov til å skape et inntrykk av at resultatene som er fremstilt i denne sakkyndige uttalelsen, alene setter sin lit til formell eller abstrakt resonnering. Listen er et grunnlag som empiriske bevis – dvs. observert atferd – vurderes mot. Mange scientologer har en sterk hensikt med sitt eget religiøse engasjement. De ser sin lære og praksis som en religion, og mange tar på seg forpliktelser som går langt utover det som normalt finnes blant troende i de tradisjonelle kirkene. I denne forstand oppfører mange scientologer seg som medlemmer av kristne sekter, som generelt er mer intenst engasjert i sin religion enn det overveiende flertallet av tilhengerne i de gamle etablerte kirkene og trosretningene er. Som sosiolog ser jeg Scientology som et genuint system av religiøs lære og praksis som vekker dypt og oppriktig engasjement hos sine ivrige tilhengere.

XI.VI. SAMTIDIG FORANDRING I RELIGION, RETT OG SLETT

Vi har lagt merke til at alle religioner har gjennomgått en utviklingsprosess: De forandrer seg over tid. Det er også tilfellet at religion som sådan gjennomgår forandringer. Som et sosialt produkt tar religion til seg mye av fargen og særpreget til samfunnet den virker i, og nyere bevegelser avslører karaktertrekk som ikke var å finne i eldre bevegelser (i det minste i tiden for deres opprinnelse).

I dag gjør nye utviklinger i religion det klart at det generelt hersker langt mindre interesse for en antatt objektiv realitet «der ute», og mer interesse for subjektiv opplevelse og psykologisk velbefinnende; derfor mindre interesse for tradisjonelle former for tilbedelse og mer for tilegnelsen av trygghet (som i seg selv er en type frelse) fra andre kilder enn den antatte betryggelsen gitt av en fjern frelsergud. Vi må derfor forvente at denne vektleggingen blir tydelig i listen vi har brukt som modell. Modellen gjenspeiler mye som forblir bevart i religion, men som hentes fra eldgammel praksis. Nyere religioner – selv religioner så gamle som de større protestantiske trosretningene – vil ikke finne samsvar med alle disse elementene: De gjenspeiler særpregene fra utviklingsstadiet de ble til på. Vi må derfor ta hensyn til at moderne bevegelser ikke vil ha samsvar med alle punktene i vår (relativt tidløse) modell. Ved å ta alt dette med i beregningen er det klart for meg at Scientology er en bona fide religion og bør bli ansett som sådan.

BRYAN RONALD WILSON

februar 1995

BRYAN RONALD WILSON

Bryan Ronald Wilson er Reader Emeritus i sosiologi ved universitetet i Oxford. Fra 1963 til 1993 var han også medlem i All Souls College og ble i 1993 valgt til Emeritus medlem.

I mer enn 40 år har han foretatt forskning i religiøse minoritetsbevegelser i Storbritannia og i utlandet (i De forente stater, Ghana, Kenya, Belgia og Japan, blant andre steder). Arbeidene hans har involvert å lese publikasjonene til disse bevegelsene, og der det er mulig, omgås medlemmene under deres møter, servicer og i deres hjem. Det har også innebåret kontinuerlig å vie andre akademikers arbeider oppmerksomhet og kritisk vurdere dem.

Han har en bachelorgrad i realfag (Økon) og en ph.d. fra universitetet i London og Master fra universitetet i Oxford. I 1984 anerkjente universitetet i Oxford verdien av hans publiserte arbeid ved å tildele ham graden D.litt. I 1992 gjorde Det katolske universitetet i Louvain i Belgia ham til æresdoktor. I 1994 ble han valgt som medlem av British Academy.

På forskjellige tidspunkter har han holdt de følgende ytterligere stillingene:

Medlem av Commonwealth Fund (Harkness Foundation) ved universitetet i California i Berkeley i USA, 1957–58

Besøkende Professor ved universitetet i Ghana, 1964

Medlem i American Council of Learned Societies ved universitetet i California i Berkeley i USA, 1966–67

Forskningskonsulent for Religionssosiologi ved universitetet i Padova i Italia, 1968–72

Besøkende medlem av Det japanske samfunnet (The Japan Society), 1975

Gjesteprofessor ved Det katolske universitetet i Louvain i Belgia, 1976, 1982, 1986, 1993

Snider gjesteprofessor ved University of Toronto i Canada, 1978

Gjesteprofessor i religionssosiologi og konsulent for religiøse studier ved Mahidol universitetet i Bangkok i Thailand, 1980–81

Scott besøkende medlem ved Ormond College, universitetet i Melbourne i Australia, 1981

Besøkende professor ved universitetet i Queensland i Australia, 1986

Fremstående gjesteprofessor ved University of California i Santa Barbara i California i USA, 1987

I årene 1971–1975 var han formann for Conférence Internationale de Sociologie Religieuse (den verdensomspennende organisasjonen for disiplinen), i 1991 ble han valgt til æresformann av denne organisasjonen, nå omdøpt til Société Internationale de Sociologie des Religions.

Rådsmedlem av Society for Scientific Study of Religion (USA) 1977–79

I flere år, Assosiert europeisk redaktør for *Journal for det vitenskapelige studiet av religion*.

I seks år, medredaktør av *Årlig gjennomgang av samfunnsvitenskap om religion*.

Han har holdt mange foredrag om religiøse minoritetsbevegelser i Storbritannia, Australia, Belgia, Canada, Japan og USA, og av og til i Tyskland, Finland, Frankrike, Nederland, Norge og Sverige.

Han har blitt innkalt som ekspertvitne på sekter i domstoler i Storbritannia, Nederland, New Zealand og Sør-Afrika, og har gitt bevis på beediget erklæring for domstoler i Australia og i Frankrike. Han har også blitt bedt om å gi skriftlige ekspertuttalelser om religiøse bevegelser for den parlamentariske innenrikskomiteen i Underhuset.